

Mer än bara lite kul

En skrift om hur vi kan utveckla fritiden
för barn och unga med funktionsnedsättningar

Den här skriften är resultatet av ett samarbete mellan Handikappförbundens samarbetsorgan och Barnombudsmannen med stöd av Arvsfondsdelegationen.

Skriften är gratis och beställes från

Handikappförbundens samarbetsorgan
Box 1386, 172 27 Sundbyberg

tel 08-546 404 00, texttel 08-546 404 50
www.hso.se, e-post hso@hso.se

Författare Tove Rinnan

Rådgivning Annika Nyström Karlsson

Layout Erika Nydahl

© Handikappförbundens samarbetsorgan

Tryck Grafiska Punkten, 2007, första upplagan

ISBN 978-91-976074-5-2

Omslagsfoton Martin Naclér, Filip Sebek, Totalskidskolan i Åre och Malmö Jujutsuklubb

Övriga foton Totalskidskolan i Åre (förord samt s 21)

Martin Naclér (inledning samt s 14, 37, 45, 62, 65, 67)

Anders Mattsson, Malmö Jujutsuklubb (s 9, 70)

Tomas Engblom, Rekryteringsgruppen (s 13)

Filip Sebek (s 27, 59)

Anders O Blomberg, Täby Tigers (s 36)

Förord

Att göra roliga saker på sin fritid gör barn nöjda och tillfreds. Men fritidsaktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättningar är mer än bara lite kul. Det är för många barn habilitering i lekens och lustens form.

Lek är utvecklande för alla barn, men särskilt viktigt för barn med funktionsnedsättningar. Vi har sett många exempel på hur mycket de utvecklats när de kommit igång med en aktivitet. Dessa barn har mötts av ledare som tänkt nytt, så att varje barn som vill vara med också kan vara med.

Men det är inte bara barnen som vinner genom att få en mer aktiv fritid. Ledare beskriver också hur de själva utvecklats och att det gynnat föreningen i stort.

Och kommunerna får mycket igen av sina satsningar. Ju fler fritidsverksamheter som välkomnar barn med funktionsnedsättningar desto mindre resurser behöver kommunen avsätta för att dra igång eller ge stöd till särskilda aktiviteter för dessa barn. Det är alltså ett effektivt sätt att använda resurser.

Med en satsning på ett större och mer varierat fritidsutbud kan kommunerna också snabbare nå det handikappolitiska målet om ett tillgängligt samhälle år 2010.

Mer än bara lite kul har kommit till för att ge inspiration – till att hitta nya vägar och pröva nya grepp, så att alla barn verkligen får ökade möjligheter att göra det de vill på sin fritid. Skriften vänder sig till dig som har ansvar för fritids-

frågor i kommuner och landsting, antingen som tjänsteman eller som politiker. Den vänder sig även till dig som är ledare i kultur- och fritidsverksamheter.

Vår förhoppning är att fler barn än idag ska kunna se tillbaka på sin barndom och säga saker som:

”Det var judoträningen som blev en vändpunkt. Den gav mig nya vänner och fick mig att tro på mig själv”.

Mer än bara lite kul har utarbetats av projektledaren Tove Rinnan i samverkan med utredaren Annika Nyström Karlsson inom Handikappförbundens samarbetsorgan.

Ingemar Färm
Ordförande
Handikappförbundens
samarbetsorgan

Lena Nyberg
Barnombudsman

Kultur och fritid – en rättighet för alla barn

Livet utanför familj och skola är en viktig del av barns och ungas vardag. Det är bland annat på fritiden som kontakter knyts och fördjupas med kamrater och vuxna.

Kultur- och fritidsverksamheter av olika slag är arenor där barn och unga kan prova nya roller och utveckla nya förmågor. Detta är särskilt viktigt under ungdomstiden, då den egna identiteten och självkänslan tar form.

FN:s konvention om barnets rättigheter har slagit fast att rätten till kultur och fritid gäller alla barn. Alla barn ska kunna vara delaktiga på lika villkor oavsett kön, ålder, ursprung eller funktionsnedsättning.

Mål för svensk handikappolitik

Målet för handikappolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund. Människor med funktionsnedsättningar i alla åldrar ska kunna vara fullt delaktiga i samhällslivet. Det handikappolitiska arbetet ska inriktas särskilt på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet.

Utgångspunkten för denna politik är FN:s standardregler för delaktighet och jämlikhet.

Kommunerna har ett ansvar

Studier har visat att många barn och unga med funktionsnedsättningar, av olika skäl, är utestängda från de kultur- och fritidsverksamheter som bedrivs av kommuner och

Slås fast i FN:s barnkonvention

- **Artikel 2:** Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- **Artikel 6:** Varje barn har rätt till liv och utveckling.
- **Artikel 12:** Barnet har rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör det.
- **Artikel 23:** Varje barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett liv som möjliggör dess aktiva deltagande i samhället.
- **Artikel 31:** Barnet har rätt till lek och fritid, vila och rekreation samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

(Artiklarna ovan har kortats och förenklats något).

Ny konvention antagen

FN har antagit en ny konvention som stärker rättigheterna för personer med funktionsnedsättningar.

frivilligorganisationer. Fritid är ingen lagstadgad verksamhet. Kanske är det därför som ansvaret för frågan blir otydligt. Många fritidsförvaltningar anser att det är handikappföreningar, handikappidrotten eller habiliteringen som ska ordna så att barn med funktionsnedsättningar kan ha en aktiv fritid. Ändå är det kommunerna som, enligt socialtjänstlagen, har det yttersta ansvaret att verka för att varje medborgare som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter svårigheter i sin livsföring ska få möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra.

Syftet med den här skriften är att

- visa hur samhället/kommunerna kan öka barns och ungas delaktighet i det allmänna utbudet av kultur- och fritidsverksamheter.
- bidra till att fler barn och ungdomar med funktionsnedsättningar får tillgång till och möjlighet att finnas med på samma arenor som andra barn och ungdomar.

Samlade erfarenheter

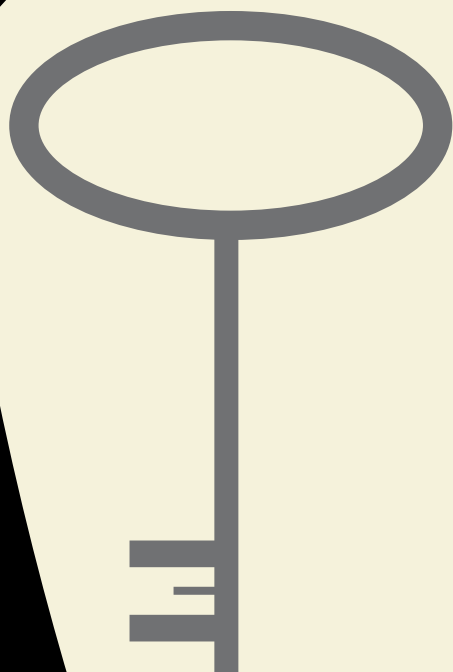
Skriften är ett resultat av ett samverkansprojekt mellan Handikappförbundens samarbetsorgan och Barnombudsmannen. Den bygger på erfarenheter från kommuner

där man gjort särskilda kultur- och fritidssatsningar. Kunskapen kring dessa insatser har hämtats in genom en enkät som ställts till samtliga kommuner. Enkäten redovisas i rapporten *Fritid för barn och unga med funktionshinder – en inventering av kultur- och fritidssatsningar inom kommuner* (Handikappförbundens samarbetsorgan och Barnombudsmannen, 2006).

Enkätsvaren innehöll exempel på vad kommunerna konkret gjort för att få barn och ungdomar med funktionsnedsättningar att vilja och våga börja med en aktivitet utanför hemmet på sin fritid. Det var alla typer av aktiviteter – från att spela ett instrument eller åka skidor till att bara finnas med i den gemenskap som verksamheten erbjuder.

Framgångsnycklar

Vad har varit framgångsrikt? Skriften presenterar ett antal nycklar till framgång. Dessa får ses som några huvuddrag i det material projektet har tagit del av genom kontakter med kommuner, landsting och frivilligorganisationer. Det är olika aktörer som framgångsrikt har arbetat med fritidsfrågor för ungdomar med funktionsnedsättningar.

Vad behövs för att lyckas?

- Samverkan mellan olika aktörer
- Personlig kontakt i samband med introduktion
- Barnets eget val av aktivitet
- Låta barnet prova på i små steg
- Personligt stöd till barnet i aktiviteten
- Stöd till föreningar och ledare
- Kompetensutveckling av ledare och andra vuxna som möter barnen
- Kartläggning och uppföljning av insatser

Skriften tar upp en rad frågor att reflektera över:

- Vilka aktörer inom kommun, landsting och frivilligorganisationer har betydelse för utformningen av ett tillgängligt kulturutbud för alla barn? Hur kan dessa aktörer samverka?
- Hur når vi ut till barnen? Vilka når vi inte?
- Hur kan prova på-verksamheter utformas så att varje barn får en verklig chans att välja den aktivitet som hon eller han är intresserad av?
- Vilket extra personligt stöd kan vi erbjuda det barn som ska börja med en aktivitet?
- Behöver barnet ledsagning och färdtjänst?
- Hur ser beredskapen ut bland ledare?
- Hur kan vi utveckla utbildningsprogrammen för ledare och pedagoger? Vem tar ansvar för genomförande och innehåll?

- Tillgänglighet – finns exempelvis anpassningar av lokaler och specialanpassade hjälpmedel? Och har ledarna fått det stöd och den kunskap de behöver?
- Utformning av kommunala utlåningsdepåer av hjälpmedel för kultur- och fritidsverksamheter – hur kan dessa byggas upp?
- Hur kan aktivitetsbidragen utformas så att föreningar kan ta emot fler barn?
- Hur sker kartläggning och uppföljning av verksamheterna? Vad händer med barnen och vad tycker de? Vad säger ledarna?

Helhetsperspektiv

Frågorna är många, men har sina lösningar. För att lyckas med att skapa ett tillgängligt kultur- och fritidsutbud måste man ha ett helhetsperspektiv och reflektera över samtliga delar som ingår helheten.

Och helhetsperspektivet måste samverka med barnperspektivet. Planeringen och utvecklingen av kultur- och fritidsutbudet ska utgå från varje barns önskemål. Alla barn måste få möjlighet att göra sina egna val och inte vara beroende av vad andra väljer åt dem.

Förhoppningen är att denna skrift ska öka kunskapen och medvetenheten hos ansvariga inom kommuner och landsting om vikten av att samhällets kultur- och fritidsutbud också ska inkludera barn och ungdomar med funktionsnedsättningar.

Innehåll

1	Vad betyder fritiden egentligen
3	Det handlar om hela livet
4	Sporten gav vänner
6	Öppet för alla
7	Vem hjälper vem?
8	Scoutliv och cirkuskonster
9	Började tala, lärde sig gå
10	Föreningen vinner
11	Det hänger på samverkan
13	Samverkan avgör
15	Vilka aktörer kan ingå?
17	Vad krävs för att lyckas?
19	Fritidskonsulentens roll
20	Vad styr habiliteringen?
21	Engagera barn att börja med en aktivitet
23	Vi har alla våra drömmar
24	Marcus, 11 år
25	Personlig kontakt gör skillnad
26	Rätten att välja
28	Prova på i små steg – via habiliteringen
30	Prova på i små steg – i kommunen
32	Prova på – på skoltid & via fritids
34	Hitta rätt aktivitet

37	Personligt stöd till barnet
39	Få lust att sätta igång
40	Exempel på personligt stöd
42	Ledsagning
44	Vad säger lagen?
45	Stöd & uppmuntran till föreningar & ledare
47	Veta för att våga
48	Uttalad policy
49	Inte alltid så svårt
51	Förbereda ledare
52	Utbilda ledare
54	Handleda ledare
55	Anpassningar & hjälpmedel
57	Riktade föreningsbidrag
58	Kravmärkt fritid
59	Dokumentation & uppföljning
60	Kartlägga vanor & önskemål
61	Kartläggning av utbudet
63	Hur gick det sedan?
65	För dig som vill veta mer
66	Olika funktionsnedsättningar
68	Lästips & webbplatser
71	Handikappolitiska riktlinjer

vad betyder fritiden
egentligen

”Teatergruppen har medfört en positiv utveckling för flera deltagande ungdomar. Efter två år började en pojke med autism tala!”

JuliChristine Hammargren,
ledare, TeaterPIX, Malmö

Det handlar om hela livet

Det man gör på sin fritid berikar ju inte bara fritiden utan hela tillvaron. Det handlar om att träffa kompisar och ingå i en social gemenskap, att lära sig nya saker, behärska något och bli tryggare av det och stärka sin självkänsla – och inte minst, det handlar om att ha roligt.

När du tränar din kropp eller dina sinnen, då har du nytta av det i din vardag. Genom undersökningen som ligger till grund för den här boken har vi fått ta del av åtskilliga exempel på detta. En pojke med Aspergers syndrom träffade sina kamrater genom pingisen, en sport han behärskar. En pojke som varken kunde stå eller gå har efter ett års judoträning börjat gå kortare sträckor. En pojke med autism började tala när han varit med i en teatergrupp i två år.

Det här är inte bara till nytta och glädje för barnen själva och deras familjer. Självfallet underlättar det för skolan att en elev nu kan tala. Och habiliteringens logopeder har förstås fått hjälp i sitt arbete.

Ja, listan på ”vinnare” kan göras lång. Och intressant. Faktum är att Hudiksvall marknadsför kommunen genom ett lyckat teaterprojekt inom omsorgen. Teatern har också använts till att locka blivande fritidspedagoger till att börja arbeta inom omsorgen.

Stöd att hitta rätt aktivitetet

Pingis är en utmärkt sport för Gustav, som har Aspergers syndrom. Pingis bedrivs på en begränsad yta, utan fysisk kontakt, med tydliga regler och låg ljudnivå.

Pingis är mycket koncentra- tionskrävande och kräver tålamod, vilket en person med Aspergers syndrom kan ha – förutsatt att hon eller han är intresserad.

Gustav hade tidigare provat flera sporter som inte alls har fungerat. Det berodde delvis på att aktiviteterna inte pas- sade honom, men det är inte hela förklaringen. En annan viktig faktor är att han nu har stöd från en vuxen person som kan vägleda honom. För även om pingisen passar ho- nom perfekt, så har det tagit tid att lära sig – och att våga.

Sporten gav vänner

Gustav är 14 år och har Aspergers syndrom. Ända sedan skolstart har han haft en resurs på heltid vars uppgift bland annat varit att hjälpa honom med att skapa en kontaktyta till de andra barnen i klassen och på skolan. Social träning utan att det märktes. Ulla, som ”resursen” hette, skapade olika lekar utifrån vad hon visste om Gustavs intressen och förmåga. Ofta var han inte med utan stod och såg på, vilket var hans sätt att lära sig. Utan Ullas hjälp hade det stannat vid det, men genom hennes insatser lockades Gustav in i lekarna.

Pingis var en av favoritsysselsättningarna och det spelade han intensivt utomhus under vår- och sommarhalvåret. När Gustav började i en ny skola fanns där ett pingisrum, så det var dit han gick. Pingis behärskade han och kände sig trygg med och genom pingisen fick han kamrater i skolan. En av hans nyvunna vänner gick på pingisträning och det ville även Gustav göra.

Gustavs pingistränare är en äldre man som är oerhört tydlig och ger uppmuntran på ett direkt sätt. Han korrigerar barnens grepp eller ställning hela tiden med det positiva beskedet att ”då blir det bättre spel”. Gustavs mamma säger:

”Då jag direkt kände att här finns tydlighet och struktur har jag valt att inte berätta om Gustavs diagnos. En dag kommer jag säkert att göra det, men inte nu. Vill att Gustav ska få chansen att få vara den han är utan att bli förknippad med sin diagnos. Det kan komma sedan.”

Gustav har även provat på fotboll och orientering. Fotboll gick inte, visserligen var han liten då, men samspelet fungerade inte alls. Orientering var han duktig på, men det var för otryggt, för stor yta och för många människor. Då det inte fanns ledare som kunde lotsa in Gustav i allt detta, gav han upp trots att han hade talang för det. Gustav säger själv att ”orienteringen var för mycket, pingisen är perfekt. Jag ser vad som händer”.

Kalle är 9 år, rullstolsburen och spelar basket. Tidigare fick han resa en bra bit för att träna. När så den lokala idrottsklubben bildade en sektion som han kunde vara med i blev det ett verkligt lyft. Kalles mamma säger:

”Kalle är med i ortens idrottsklubb sedan en tid. Förut åkte vi 12 mil för att träna med andra barn i rullstol. Eftersom vi tycker att det är viktigt att man är med i samma förening som alla andra på orten och har samma träningsoverall som alla klasskamraterna, så har vi sedan i våras startat en liten sektion inom ortens största förening. Det har blivit en jättehit, både för oss och föreningen. Tyvärr är det bara fyra rullbarn i sektionen, men nu känner sig även Kalle som en klubbmedlem, tar på sig overallen och hejar på kompisarna – och känner samhörighet.”

Fler vinster med träningen

Nya fritidsitressen kan ge nya vänner. Det kan också leda till att barnen

- blir självständiga
- tar egna initiativ
- får större självkänsla
- utvecklar nya färdigheter
- känner gemenskap och tillhörighet till en grupp.

Hela familjen mår bättre

Många föräldrar tycker att det är ett stort problem när deras barn saknar vänner.

Då barnen hittar kompisar mår de mycket bättre. Och då mår också föräldrarna bättre, liksom eventuella syskon.

Öppet för alla

Mariehemsgården i Umeå är en kommunal fritidsgård för ungdomar med och utan funktionsnedsättningar. Det är en öppen verksamhet, men måndagskvällar är särskilt till för ungdomar med funktionsnedsättningar liksom disco vissa lördagar. Då är hela familjen inbjuden och det är en populär aktivitet som även ger möjlighet för föräldrar att träffa andra föräldrar.

Samma personal arbetar både de kvällar då man har verksamhet särskilt för ungdomar med funktionsnedsättningar och andra kvällar. Det gör att personalen känner alla ungdomar och ungdomarna känner igen personalen.

Flera ungdomar med funktionsnedsättningar kommer till fritidsgården nästan varje kväll, så snart de har möjlighet. En tjej kommer varje kväll.

Ungdomsgården Stationen i Hjo är också en kommunal fritidsgård. Integration var målet från allra första början, något som också lyckats. Hit kommer ungdomar med och utan funktionsnedsättningar. Verksamhetschefen för barn- och ungdomsförvaltningen säger:

”Vi ska inte underskatta ungdomarna som går på gården. Det finns en stor öppenhet och acceptans för att vara med andra som är lite annorlunda. Det hänger på de vuxnas attityder.”

Vem hjälper vem?

Konfirmationslägret på Gålö anordnas sedan 1989 av Föreningen för Integrerad Konfirmationsundervisning i Stockholms stift, FIKS, i samarbete med Svenska Scoutförbundet.

Hälften av lägerdeltagarna har utvecklingsstörning och hälften av deltagarna har inte någon funktionsnedsättning.

På sommarlägret bor 25 ungdomar tillsammans under fyra veckor. Man arbetar med övningar i par, en deltagare med och en utan funktionsnedsättning. Då hjälps man åt att läsa, spela brännboll och diskutera. Skillnaderna suddas ut mellan ungdomarna eftersom man måste samarbeta för att nå resultat.

Det parvisa arbetet är ett bra exempel på hur hela lägret fungerar. Efter ett par dagar är det svårt att se vem som egentligen hjälper vem.

Unga utan funktionsnedsättningar växer

Tobias Axerup har varit med som konfirmand och sedan som ledare för Gålölägret. Han skriver:

”Alla vinner på detta läger. Mest de barn som inte har någon funktionsnedsättning. Föräldrarna säger att de har växt och utvecklats tack vare lägren. Lär sig ta hänsyn och inte ha så himla bråttom. Får en annan ödmjukare syn på medmänniskor. Särskilt för tuffa grabbar. Lär sig vara mer spontana och vara fysiska.”

Scoutliv och cirkuskonster

Karlstad Cirkusskola har fångat upp många barn med behov av särskilt stöd. Verksamheten har funnits sedan år 2000 och allt fler barn och ungdomar vill delta. Intresset ökade när man delade upp deltagarna i olika grupper utifrån ålder, barn upp till 13 år och ungdomar som är 14-17 år.

Cirkusskolan passar många barn eftersom inga övningar är givna. Allt är möjligt. En pojke med adhd reser cirka sex mil från Sunne tillsammans med två kompisar för att delta. Hans mamma säger att han är mycket gladare sedan han börjat i cirkusskolan.

Barnen har uppträtt som gatuartister i Kulturnatten i Karlstad.

Cirkusskolan drivs av ABE, som ett samarbete mellan Kulturnämnden och Cirkusringarna, ett nätverk för alla som tränar eller vill träna cirkus.

Scouterna i Filipstad har goda erfarenheter av att även barn med funktionsnedsättningar är med i den ordinarie verksamheten. Här går barn med bland annat Tourettes syndrom, Aspergers syndrom, adhd och rörelsehinder. Verksamheten anpassas efter barnen själva. Det är en framgångsfaktor enligt scoutledaren. Hon säger:

”Det är inga problem för oss. Vi fixar så att alla som vill kan vara med.”

Hon framhåller också det goda med att det inte ingår individuella tävlingsmoment.

Dessutom är alla ledare pedagoger. De är lärare och kända för barnen via skolan.

Utgå från barnen

- Fler barn kan vara med när verksamheten utformas efter deltagarna istället för tvärtom. Då finns det plats för alla.

Började tala, lärde sig gå

TeaterPIX startade 1999 med hjälp av barnhabiliteringen och Fritid Malmö. Sedan dess har gruppen vuxit från fem deltagare till över 20 med en åldersspridning från 12 till 51 år. I januari 2001 åkte PIX-deltagarna på en teaterresa till London där de mötte en annan grupp skådespelare med funktionsnedsättningar.

PIX har arbetat med både små och stora produktioner. Deltagarna har till exempel själva arbetat fram kabaren *Kärlek & Glamour* som hade premiär år 2005. Varje sommar anordnas ett teaterläger.

Flera ungdomar har utvecklats positivt genom teatern. En tioårig pojke med autism började tala för första gången i sitt liv. Han började genom att på scen säga sina repliker. Då hade han varit en del av gruppen i två år.

Judoklubben Kaisho i Helsingborg får många deltagare via habiliteringen. Barn med funktionsnedsättningar, bland annat grava rörelsehinder, ingår i ordinarie träningsgrupper. De får en särskilt utsedd träningskompis som stöd och träningsmoment har anpassats till barnens fysiska och psykiska förmåga. Det har ökat deras möjligheter att delta och integreras i klubben.

En pojke kunde varken stå eller gå från början. Han kröp på mattan. Efter ett års träning kunde han gå kortare sträckor.

Ledarna växer & utvecklas

Några röster från ledare som har deltagare med funktionsnedsättningar i sina ordinarie grupper:

”Man blir en bättre ledare för att man måste vara mer tydlig, upprepa vad man har sagt och tänka på att ge mer uppmuntran. Det betyder att man utvecklar den egna pedagogiken och metodiken.”

”Man lär sig om olika funktionsnedsättningar. Det blir liksom gratis fortbildning.”

”Man lär sig att fokusera på möjligheter! Istället för att titta på eventuella hinder utgår man från hela gruppen och dess möjligheter.”

”Man måste våga experimentera och testa nya vägar. Det är verkligen en utmaning.”

Föreningen vinner

Föreningar som satsar på att ta emot barn och ungdomar med funktionsnedsättningar får mycket tillbaka. Man får ny och värdefull kunskap genom möten med deltagare som ställer andra krav på den egna verksamheten. Alla nya idéer gör att föreningen utvecklas överlag.

Om man lyckas med att engagera och behålla de barn och ungdomar som börjar med en aktivitet får föreningen också fler medlemmar. Genom att fler vill vara med får föreningen också gott rykte.

Lyfter på alla plan

Tommy Söderberg, tidigare Sveriges förbundskapten i fotboll, säger (ur *Våga! Utmana! Prova!*):

”Det är underbart att se hur dessa killar och tjejer är stolta över att tillhöra fotbollsfamiljen, men också hur viktigt det är att tillhöra en förening. Det finns de som är rädda för att släppa in idrottare med funktionshinder i sin verksamhet, men jag tror att det är en obefogad rädsla. Det är snarare så att föreningen skulle lyfta på alla plan – både socialt och fotbollsmässigt.”

Lennart Nilsson, personlig längdhoppstränare för Viktor, benamputerad med protes (ur *Våga! Utmana! Prova!*):

”Viktor har tillfört en helt annan dimension till idrotten, vilket utvecklat hela gruppen och inte minst mig själv. Friidrott är verkligen en idrott där alla kan få plats. Det kräver bara lite vilja och fantasi!”

det hänger på
samverkan

”Samverkan är ett måste mellan kommunen, habiliteringen och föreningarna. Det är viktigt att jobba övergripande i hela kommunen – och över stadsdelsgränserna i de större kommunerna.”

Jan Bengtsson, sammankallande
i Friskusgruppen i Malmö

Samverkan avgör

I flera kommuner erbjuds ungdomar med funktionsnedsättningar möjlighet att välja fritidsaktivitet utifrån sina egna önskemål.

Gemensamt för de kommuner som lyckats är en utvecklad samverkan mellan de olika aktörer som har betydelse för att skapa ett rikt fritidsutbud. Var och en av dessa aktörer har ett tydligt uttalat eget ansvar i samverkansgruppen.

Tiden en viktig komponent

Erfarenheten visar att det tar lång tid att utveckla samverkan för att åstadkomma tillgängliga fritidsverksamheter.

Det krävs minst tre-fyra år om man inte tidigare arbetat aktivt med frågan. Riktigt framgångsrika kommuner har arbetat ännu längre innan samverkan givit tydliga och varaktiga resultat.

På olika nivåer

Samverkan kan organiseras på olika sätt utifrån rådande lokala förhållanden:

- lokalt mellan förvaltningar
- på länsnivå
- mellan kommuner.

Varför är samverkan väsentligt?

Fritidsfrågan är mycket komplex och mångfasetterad. En enskild person eller organisation har därför svårt att på egen hand skapa fritidsaktiviteter som fungerar för en större grupp ungdomar, alla med olika förutsättningar. Därför behövs det en tvärsektoriell samverkan över olika förvaltnings- och orga-

nisationsgränser. Ju fler aktörer som medverkar desto fler resurser, mer kompetens, olika infallsvinklar och idéer kan tas tillvara. Nya arbetsmetoder kan bättre förankras i de aktuella organisationerna och inom förvaltningarnas vardagsarbete.

Det handlar alltså om att samla alla goda krafter och sikta mot samma mål.

Vilka aktörer kan ingå?

De lokala förutsättningarna varierar och olika aktörer kan ingå i samarbetet kring fritidsfrågorna. Några aktörer bör dock *alltid* finnas med i samverkansgruppen (se marginal).

Här nedan följer några exempel på hur kommuner har organiserat samverkan kring kultur- och fritidsfrågor för barn och unga med funktionsnedsättningar.

Friskus, Malmö kommun

Samverkansgruppen *Friskus – Fritid Social och Kulturell Samverkan*, startade 1995 på initiativ av Handikappidrottens samarbetsorganisation, barn- och ungdomshabiliteringen och fritidsförvaltningen. Med åren har strukturen i samverkansgruppen förändrats.

Aktörer

- Handikappidrottens samarbetsorganisation, HISO (samordnare)
- Fritidförvaltningen
- Barn- och ungdomshabiliteringen (fritidskonsulenter)
- Kulturskolan
- Föreningar
- Studieförbund
- Avlösar-/ledsagarservice (LSS)
- Omsorgsverksamheten, OMS-Fritid

Alla vinner, Lunds kommun

Samverkansgruppen *Alla vinner* startade 2001 som ett utvecklingsprojekt med medel från Allmänna arvsfonden.

Nyckelaktörer för samverkan

Dessa aktörer bör alltid ingå i samverkan:

- Kultur- och fritidsförvaltningen eller motsvarande
- Barn- och ungdomshabiliteringen
- Kulturskolan
- Ledsagarservice/färdtjänst/assistenter eller andra nödvändiga stödfunktioner
- Skolan
- Föreningar

Projektet drevs av kommunala handikapprådets fritidsgrupp med stöd av en heltidsanställd samordnande projektledare. Projektet avslutades 2004 och har därefter övergått till ett samordnat utvecklingsuppdrag i Lunds kommun.

Aktörer

- Kultur- och fritidsförvaltningen
- Barn- och ungdomshabiliteringen (fritidskonsulent)
- Kommunala vård- och omsorgsverksamheten (Fritid för ungdom med individuellt stöd)
- Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, FUB, i Lund
- Utbildningsförvaltningen med Lunds gymnasiesärskola
- Skolförvaltningen med Lunds särskola
- Lunds Resurscentrum

Nätverket i Västerbotten: Fritid för barn och ungdomar med funktionshinder
Nätverket initierades av barn- och ungdomshabiliteringen år 2002.

Lokala nätverk inom respektive Umeå, Skellefteå och Lycksele kommun

- Fritidskontoret i kommunen

- Barn- och ungdomshabiliteringen
- Handikapporganisationerna
- Handikappidrotten

Samrådsgrupp på länsnivå

- Västerbottens Handikappidrottsförbund
- Västerbottens idrottsförbund
- Barn- och ungdomshabiliteringen
- Kommunernas fritidskontor
- Representanter för de lokala nätverken i respektive kommun

Samverkan, kommuner i sydöstra Skåne
Fritidskonsulenter i Ystad, Skurup, Sjöbo, Simrishamn och Tomelilla samverkar kring fritidsverksamheten inom LSS. Samverkan sker med barn- och ungdomshabiliteringen i Region Skåne.

Sedan år 2000 träffas kommunernas fritidschefer fyra gånger om året och har efterhand byggt upp ett samarbete kring fritid och tillgänglighet.

Man har sedan 2004 en samverkan med handikappråden i kommunerna och träffas två gånger om året.

Vad krävs för att lyckas?

Gemensam målsättning–samma uppdrag. Alla som ingår i samverkansgruppen eller nätverket måste sträva mot ett gemensamt mål. Samtliga representanter ska ha ett tydligt uttalat mandat från sina chefer att arbeta med frågan.

En sammanhållande funktion. Någon person måste vara drivande och samordnande. För detta krävs gott om tid. I de kommuner som lyckats bäst har man haft minst en halvtidstjänst avsatt för samordningen.

Alla förvaltningschefer backar upp frågan. Med en stödjande chef når man längre. Samtliga förvaltningschefer inom kommunerna och landstingen måste därför backa upp medarbetare som arbetar med fritidsfrågorna.

”Kick off” för samverkansprocessen. För att markera något nytt i kommunen kan man viga en speciell dag till att ”sparka igång” samverkansarbetet. Personer från olika förvaltningar och föreningar bjuds in för att presentera bakgrund och målsättning med en satsning på att förbättra möjligheterna till fritids- och kulturaktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Det ska framgå på vad sätt alla är vinnare av en sådan satsning.

Tänk på att chefen för fritids- och kulturförvaltningen (eller motsvarande) fyller en särskilt viktig funktion under presentationen genom att ge ökad tyngd åt frågan.

Checklista för samverkan

1. Gemensam målsättning
– samma uppdrag
2. En sammankallande/sammanhållande funktion/person
3. Samtliga förvaltningschefer
backar upp frågan från start
4. ”Kick off” för att starta en samverkansprocess
5. Barn- och ungdomshabiteringen – en viktig inkörsport och samverkanspart

Användbara måldokument

- Nationella handlingsplanen för de handikappolitiska målen för ett tillgängligt samhället år 2010.
- Kommunernas handikappolitiska handlingplaner.
- Kommunernas handlingsplaner för idrotts- och kulturpolitik.

Habiliteringens nyckelroll. Barn- och ungdomshabiliteringen möter många barn med funktionsnedsättningar och är därför både en viktig samverkanspart och en ”inkörsport” till fritidsaktiviteter för barnen själva.

Många habiliteringar ser det som sin uppgift att ge barn och ungdomar en rik och utvecklande fritid utifrån barnens egna intressen och önskemål. Man vet att en aktiv fritid har positiva effekter på barnens utveckling och betraktar helt enkelt insatser för fritiden som en del av behandlingen.

Habiliteringens fritidskonsulenter fungerar som ett aktivt stöd för barnen och som en länk ut till olika aktiviteter.

Överlappande ansvarsområden

Habiliteringen är en samverkanspart som måste ingå i varje samverkansgrupp för att kunna möta de behov och önskemål som barnen har. Endast 23 procent av 202 kommuner har ett samarbete med habiliteringen. Det visar Handikappförbundens och Barnombudsmannens rapport från 2006, *Fritid för barn och unga med funktionshinder – en inventering av kultur- och fritidssatsningar inom kommuner*.

Det behövs bättre kunskap om vikten av samverkan mellan fritidsförvaltningar och habiliteringar. Verksamheter och ansvarsområden överlappar varandra och båda krafterna behövs med sina olika perspektiv. Kommunen ska se till att utbudet av kultur- och fritidsverksamhet kan nyttjas av alla. Habiliteringen ska underlätta för barn och unga att nyttja utbudet.

Fritidskonsulentens roll

Fritidskonsulent är ett begrepp som används både för en kommunal tjänsteman och en person anställd inom habiliteringen. Deras ansvar och uppgifter skiljer sig väsentligt åt.

Inom kommunen

De kommunala tjänstemän som arbetar med att samordna kultur- och fritidsfrågor har ofta titeln fritidskonsulent, men kan även kallas fritidssamordnare, handikappkonsulent, fritidsstrateg, kultursekreterare etc. De ska samordna, utveckla och organisera kultur- och fritidsverksamhet så att även personer med olika funktionsnedsättningar kan delta.

Arbetet förutsätter ett omfattande kontaktnät och samarbete i den egna kommunen, men också inom regionen. Dessa tjänstemän kan vara placerade på olika förvaltningar, något som påverkar arbetets innehåll och inriktning.

Inom landstinget

Fritidskonsulenter inom landstingets barn- och ungdomshabilitering arbetar med utredning och kartläggning, behandling och åtgärd, utbildning och information. De samverkar med kommunala befattningshavare inom kultur- och fritidsförvaltning, LSS-enheter, föreningar, studieförbund, handikappidrott, assistansbolag, BUP, skola med flera. I arbetet ingår bland annat att ha kontakt med ledsagare, kontaktpersoner och anhöriga.

Vissa konsulenter arbetar mer konsultativt med fritidsrådgivning, andra mer behandlingsinriktat.

Kommunens fritidskonsulent

Kommunens fritidskonsulent arbetar mer **övergripande** med fritidsfrågor. Tjänsten finns dock inte inom alla kommuner.

Habiliteringens fritidskonsulent

Fritidskonsulenter inom landstingets habilitering arbetar **nära enskilda barn**. Vissa habiliteringar saknar dock denna yrkesgrupp.

Ordet habilitering, som betyder "göra duglig", står för både verksamheten och de insatser som ges. Målet är att utveckla barnets starka sidor, träna de funktioner som orsakar problem, anpassa miljön och ge familjen stöd att hantera situationen på bästa sätt. Det handlar också om att ge förutsättningar för en rik fritid.

Hälso- och sjukvårdslagen

Hälso- och sjukvårdslagen, HSL, rör även fritidsverksamhet. Lagen omfattar bland annat

- habilitering
- hjälpmedel för människor med funktionsnedsättningar
- tolktjänst för vardagstolkning för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade.

Vad styr habiliteringen?

Hälso- och sjukvårdslagen, HSL, innehåller de grundläggande reglerna för all hälso- och sjukvård. Här finns också bestämmelser som klargör landstingens och kommunernas ansvar för olika delar av hälso- och sjukvården.

Enligt lagen ska kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande säkras och utvecklas, men det finns inga bindande bestämmelser för hur landstingen ska organisera sin verksamhet. Därför finns det stora skillnader mellan landstingen. Exempelvis har landets habiliteringar olika utbud och också olika riktlinjer för vilka funktionsnedsättningar som ger rätt till verksamhetens insatser.

Annan lagstiftning

Det finns även annan lagstiftning som rör habiliteringens verksamhet. Se sidan 44 om Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och Socialtjänstlag, SoL.

engagera barn att
börja med en aktivitet

“Vi är massor av mycket trötta föräldrar som drar ett oerhört tungt lass med att försöka aktivera våra barn. Det ska vi naturligtvis göra, men vi behöver hjälp – bra sådan – att hjälpa våra barn att frigöra sig från oss.”

en mamma

Vi har alla våra drömmar

Alla barn och ungdomar har drömmar om att prova på olika saker. Man vill – tillsammans med jämnåriga – göra något roligt. Det kan vara att bara sitta och prata, spela dator, skapa med händerna, spela något instrument eller idrotta.

Utbudet av organiserade aktiviteter för barn och ungdomar är nästan oändligt i storstadsregionerna medan barn i glesbygd inte har så många valmöjligheter. Trots att utbudet av kultur- och fritidsaktiviteter ska vara tillgängligt för alla barn visar det sig att många barn i praktiken är utestängda på grund av dålig samordning av resurser, negativa attityder hos ledare, brister i tillgänglighet och avsaknad av ledsagare.

Det finns många exempel på hur barn och ungdomar med funktionsnedsättningar gång efter annan stöter på problem och oförståelse när de vill börja med en aktivitet. Det leder till att självförtroendet dalar och ger en känsla av utanförskap.

Nyckelfaktorer för att lyckas

- barnet får själv välja aktivitet
- barnet får prova på i små steg
- barnet får personligt stöd
- barnet får tidigt i livet prova på olika aktiviteter

Marcus, 11 år

Marcus har svår damp, autistiska drag och ”lite Asperger-sätt”. Han är ensam och har svårt att förstå det sociala samspelet bland sina jämnåriga. Hans föräldrar har försökt hjälpa honom att skaffa kamrater bland grannbarn, kusiner och fritidsbarn. Det har inte fungerat och därför har man istället försökt med mer organiserade aktiviteter. Marcus mamma berättar:

”Vi har provat scouter (för stor grupp). Vi har provat studsmatta (stojigt). Vi har provat simskola (mindre bra lärare). Vi har provat läger (katastrofal uppläggning). Vi har provat – och prövar – avlastning (de vuxna slutar och vi får mindre bra tider, men nu prövar vi igen). Vi har provat läger, Ågrenskas sommarveckor (fungerat toppenfint). Vi har provat sånggrupper (för stor grupp). Vi har provat gymnastik (Marcus vägrade). Vi har provat datakurs (läraren hann inte aktivera Marcus)...”

”Ofta stupar det på fel tid och för stökig miljö. Marcus är ovillig att gå iväg från hemmet, han är rädd och osäker inför allt nytt och de flesta vuxna har dålig kunskap i att vägleda Marcus i hans svårigheter. Skulle man satsa på att bygga upp fritidsaktiviteter för barn som vår Marcus, vore autismföreningar, dampföreningar och liknande några att ta vägledning av. Habiliteringen har också mycket kunskap.”

Personlig kontakt gör skillnad

En vuxen person som följer med och visar vägen, någon som tar emot och visar hur man gör – det kan vara helt avgörande för om en satsning ska lyckas. Det är viktigt att ledsagare, ledare och andra inblandade har kunskap om hur man möter barnet. Och tid och intresse att göra det.

Den personliga kontakten kan vara den faktor som gör att barnet slipper uppleva ett misslyckande när hon eller han kommer till

en aktivitet. Tänk att få välja själv utifrån egna intressen och drömmar – och sedan märka att det faktiskt fungerar, att man kan vara med. Det ger en känsla av att ha lyckats. Och det är självfallet mycket bättre för självkänslan.

De olika arenor och aktörer som möter barnen spelar alltså en avgörande roll för om kommunens satsning på fritid för alla barn ska fungera i praktiken.

Rätten att välja

Det finns ingenting som pekar på att barn med funktionsnedsättningar har annorlunda fritidsintressen än barn utan funktionsnedsättningar. Det är förmågan att uttrycka sina preferenser som kan skilja – och möjligheterna att välja.

Fritidsvanor är någonting vi utvecklar under lång tid. Barn och ungdomar med funktionsnedsättningar ska – precis som andra barn – kunna experimentera fram och tillbaka med olika fritidsintressen med stöd av till exempel habiliteringen, skolan och förskolan. Ju tidigare, desto bättre.

Det egna valet

Målsättningen måste vara att skapa förutsättningar för att varje barn faktiskt gör det hon eller han är intresserad av – inte något som föräldrar och andra vuxna tror är kul och

passande för barnet i fråga. Många barn med funktionsnedsättningar är ovana att få frågan om vad de vill göra och själva bestämma. Föräldrar och andra vuxna runtomkring organiserar tillvaron. Därför är det viktigt att barnen får träna sig i att fatta egna beslut. Habiliteringen har här ett stort ansvar för att stödja barnets val.

Bilder som vägledning

Bilder kan vara till hjälp när barnet ska välja vilka aktiviteter hon eller han vill prova på. Vanliga böcker och tidningar kan räcka långt, annars finns olika hjälpmedel för detta, till exempel CD-skivan *Min fritid! Mitt val!* med 145 bilder på olika fritidsaktiviteter och fritidshjälpmedel. Rehab-Centrum i Landstinget i Kronoberg tagit fram den.

Barnperspektivet

Rätt aktivitet är den aktivitet barnet själv valt utifrån sitt eget intresse. Och barnet har rätt att göra sin åsikt hörd enligt FN:s barnkonvention, artikel 12.

Att ha ett barnperspektiv på fritiden innebär att

- öka valmöjligheten för varje barn

- låta barnets behov och önskemål ligga till grund för valda aktiviteter
- lyssna på barnet och fråga vad hon eller han själv vill göra.

Så här kan barnet välja med hjälp av bilder

Steg 1 Barnet väljer aktiviteter utifrån de bilder som presenteras.

Steg 2 Valda aktiviteter sorteras utifrån en rimlig prioritering.

Steg 3 En eller flera aktiviteter föreslås utifrån kontakter med föreningar som är positiva till att ta emot barn och ungdomar med funktionsnedsättningar.

Den som möter barnet måste ha god kännedom om – eller ta reda på – hur föreningarna fungerar och vilken beredskap de har att ta emot barn med funktionsnedsättningar. Det ska vara möjligt att genomföra de aktiviteter som föreslås.

Alla barn vet inte vad fotboll är

”Skulle du vilja spela fotboll?” På frågan svarar kanske barnet nej för att hon eller han inte har någon föreställning om hur det är att sparka boll tillsammans med andra. Barnet kanske bara har tittat på fotbollsmatcher. Ibland kan det vara bra att locka barnet att prova på något nytt, så att hon eller han inte säger nej bara för att aktiviteten är obekant.

Individuell plan

Individuell plan kan användas för att se till att det som bestämts verkligen blir av. Den som har insatser enligt LSS (se sidan 44) har dessutom rätt att begära en sådan plan.

Fritidskonsulenter, ledare och andra som behöver samverka bildar ett team tillsammans med barnet och familjen. Utgångspunkten ska vara barnets önskemål och behov.

Prova på i små steg – via habiliteringen

Habiliteringen kan hjälpa barn och unga att prova på olika aktiviteter. Inom ramen för habiliteringen kan det finnas möjligheter att vara med i en simgrupp, prova på att rida eller något annat. Habiliteringen kan vägleda barnen vid val av aktiviteter.

Introduktionen kan ske i flera steg

- Barnet känner sig för och provar olika aktiviteter i en liten grupp inom habiliteringens ram.
- Barnet väljer sedan utifrån sina intressen och får förslag på aktiviteter utanför habiliteringen (se föregående sida).
- Familjen kontaktar en kontaktperson för den valda aktiviteten.
- Barnet börjar i en aktivitet med stöd och vägledning av habiliteringens fritidskonsulent.

Fritidskonsulenten (eller någon annan på habiliteringen) tar ansvar för att barnet börjar i en aktivitet genom att följa med eller se till att någon annan gör det.

Konsulenten följer också upp hur det går genom att hålla kontakt med barnet.

Fritidskonsulenten vägleder

En fritidskonsulent vid barn- och ungdomshabiliteringen i Lund berättar:

”Jag har en tjej som jag gett fritidsstöd i

1,5 år. Hon är nu 18 år och har en lätt utvecklingsstörning. Jag kom i kontakt med henne genom att bli inbjuden till ett hembesök till familjen tillsammans med en arbetsterapeut på habiliteringen. Tjejen behövde komma ut och ville gärna ha någon aktivitet med bollspel.”

Fritidskonsulenten och tonårsflickan satte sig ner och konsulenten presenterade lite olika förslag. Bollspel på fredagar verkade passa bra, men problemet var att ta sig dit. Konsulenten föreslog att de skulle ”bussträna” tillsammans. De bestämde dag och tid och träffades vid busshållplatsen.

”Vi åkte tillsammans till aktiviteten, gick från bussen till idrottshallen, presenterade oss för de andra och allt gick bra. Det räckte med en gång, sedan åkte hon själv.”

Detta gav mersmak och fritidskonsulenten berättade om Friskis & Svettis-jympan. Flickan ville prova det också och konsulenten kontaktade föräldrarna, som tyckte att det var OK.

Flickan fortsatte på jympan, liksom med bollspelandet. Hon har också under en ter-

min spelat i ett fotbollslag, men där har hon slutat då hon till slut var den enda tjejen.

”Efter det stöttade jag henne i kontakten med LSS-handläggaren så hon fick ett beslut om ledsagare, vilket i sin tur ledde till att hon började spela handboll en gång per vecka. Jag har kontakt med ledaren för laget och vi är välkomna dit med ”våra” barn och ungdomar.”

Fritidskonsumenten dokumenterar insatserna i ett datorbaserat formulär, där hon sätter upp mål och delmål för barnen och ungdomarna. En gång om året gör hon en utvärdering för att ta reda på hur det har gått.

”Tjejen mår gott av dessa aktiviteter, det har stärkt hennes självkänsla och självinsikt. Hennes kondition har avsevärt förbättrats och hon har träffat kompisar och vuxna som hon har fått tillit till.”

Tänk på att

- personlig kontakt ger framgång. Det är viktigt att barnet vid prova på-tillfällen får träffa den tilltänkta ledaren för aktiviteten.

Hur långt styr barnets önskningar?

Utgångspunkten är alltid barnets önskemål, säger en fritidskonsulent i Malmö. Hon berättar:

”Häromdagen träffade jag en pojke med blödarsjuka tillsammans med hans mamma. Han ville börja spela fotboll, men mamman var tveksam till om detta var lämpligt. Vi gjorde en jämförelse mellan att inte göra något och att spela fotboll, för- och nackdelar och eventuella konsekvenser.”

Det blev fotboll och mamman tog på sig ansvaret om pojken skulle skada sig.

”Om det gäller ett barn med psykisk och fysisk funktionsnedsättning har vi tillgång till sjukgymnastens journal där vi kan se vilka rörelser/aktiviteter som kan vara skadliga. Om barnet ändå väljer en sådan aktivitet försöker vi hitta former eller aktiviteter som kan matcha barnets önskemål. Efter diskussion om lämplighet av aktivitet vilar ansvaret för valet på föräldrarna.”

Prova på i små steg – via kommunen

Många kommuner arrangerar särskilda så kallade prova på-dagar. Ibland sker det i samverkan med habiliteringen och en handikappförening.

Syftet är att barn och ungdomar ska bli intresserade av att ta kontakt med en förening och börja med en aktivitet som de har fått prova på.

Fritidskonsulenten en nyckelperson

Prova på-dagar kan anordnas av kommunens fritidskonsulent. Hon eller han kan bjuda in barn och familjer genom att annonsera i dagspressen och skicka inbjudningar via habiliteringen, handikappomsorgen, skolan och ibland via psykologer och kuratorer.

För att få fram medverkande aktörer kan fritidskonsulenten vända sig till samtliga föreningar och studieförbund med en förfrågan om man är intresserad av att visa upp sin verksamhet. Det ger ett urval av föreningar och studieförbund som medverkar, det vill säga de som har resurser att ställa upp med ledare och vill värva nya medlemmar.

Barnen och ungdomarna kommer vanligtvis tillsammans med sina föräldrar och syskon. Erfarenheten visar att det är viktigt

att ledarna presenterar sig för såväl barnen som föräldrarna. Dessutom är det viktigt att ledarna tydligt beskriver hur man tänker lägga upp aktiviteterna vid en eventuell fortsättning.

När föräldrarna ser att det fungerar känner de sig trygga och vågar släppa taget om sitt barn.

För att ytterligare uppmuntra och motivera det barn som vill börja med en aktivitet kan ledaren ringa upp barnet efteråt för att mer ingående beskriva verksamheten och lösa eventuella praktiska problem.

Breddidrottsläger i Haninge

I Haninge har man genomfört breddidrottsläger för 27 ungdomar, som under två dagar har provat på fem olika idrotter. Inbjudan gick ut via skolor och fritidsgårdar.

Lägret har öppnat dörrarna för ungdomarna att börja idrotta. De har fått direktkontakt med ledarna och på så sätt blivit inspirerade och motiverade att fortsätta i en idrottsförening. Ledarna var positiva och såg genast möjligheter att skapa bra verksamheter inom de egna föreningarna utan att skapa särskilda grupper för barn och unga med

funktionsnedsättningar. Kommunen inspirerades också att anordna breddidrottsläger där även ungdomar utan funktionsnedsättningar får delta.

Fördelar med prova på

Personlig kontakt etableras mellan ungdomarna och ledarna. Barnen och ungdomarna blir inspirerade av att möta ledarna. Föräldrarna blir trygga av att se sina ungdomar klara av en aktivitet.

Begränsningar

Utbudet omfattar bara de aktörer som blir inbjudna och tackar ja. Det innebär att barnen och ungdomarna får nöja sig med ett begränsat urval av aktiviteter.

Vad leder det till?

Prova på-dagar är en effektiv insats som kan göra barn och ungdomar så intresserade att de anmäler sig och sedan börjar med en aktivitet.

Men arrangörerna måste bli bättre på att ta reda på hur många barn som faktiskt sedan fortsätter med en aktivitet som ett resultat av just prova på-dagarna. Det ger ett viktigt underlag vid planering av liknande insatser i framtiden.

Tänk på att

- deltagarna bör delas in efter ålder och intresse. Funktionsnedsättning ska inte vara den enda gemensamma nämnaren.
- det ska finnas personligt stöd som gör att det verkligen går att prova aktiviteterna.
- redan vid planeringen se till att kunna erbjuda en fortsättning för de barn och unga som blir intresserade av aktiviteterna.

Prova på – på skoltid & via fritids

Barnen tillbringar många timmar i skolan. Skolpersonalen känner barnen, deras möjligheter och begränsningar. Därför passar det bra att introducera fritidssysselsättningar där.

Skolan bjuder in

Föreningar kan komma till skolan och tillsammans med lärare instruera, berätta och visa hur man tränar och övar – gärna vid flera tillfällen.

Barnen kan också få testa olika fritidsaktiviteter tillsammans med lärare, ledsagare eller assistenter.

I **Sala kommun** finns satsningen *RIK-skolan, Rörelse Idrott och Kultur i skolan*. Alla elever i år 1-3 får träffa föreningsledare under skoltid.

Föreningarna kommer till skolan en lektionstimme per vecka och klass för att ”visa upp sig”. Det har till exempel varit judo, körsång och historieberättande.

En kommunalt anställd samordnare har tagit kontakt med samtliga föreningar i kommunen och fungerar som brygga mellan föreningarna och skolan. Satsningen gjordes eftersom det varit svårt att få barnen och

deras föräldrar att komma på träffar utanför skoltid.

För att kunna följa upp RIK-skolan får föreningarna och skolorna fylla i en utvärderingsblankett som sammanställs av samordnaren.

I **Lunds kommun** har man antagit *Plan för meningsfull fritid* inom den obligatoriska sarskolan. Planen syftar till att eleverna utifrån sina förutsättningar ska ha provat på fysiska och kulturella aktiviteter. Skolan kan vara den bästa platsen eftersom barnen är vana vid miljön och känner sig trygga där.

Tanken är att när föreningarna kommer till skolan och presenterar sin verksamhet, så väcks intresset hos barnen. Samtidigt får föreningsledarna kunskap om barn med funktionsnedsättningar. Lärarna fungerar som handledare för föreningsledarna som får möjlighet att utveckla kontakten och kommunikationen med varje elev.

Eleverna får insikt om sina egna möjligheter, lär sig att välja och fatta egna beslut. I träningen ingår att resa till och från aktiviteter, lära sig bussnummer, hantera biljetter och samspelet med andra resenärer samt

kunskap om kost, hygien och ombyte i samband med träning.

Barnen testar aktiviteter via fritids

En samordnare på kommunens fritidskontor, exempelvis fritidskonsulenten kan ansvara för att ett schema upprättas med tider då fritidshemmet kan komma till olika föreningar i närområdet och vid några tillfällen prova på en aktivitet.

Fördelen med att ha en särskild samordnare är att personalen inte behöver använda sin tid för att hitta föreningar och lämpliga tider för besök, något som kan underlätta för arbetstygnd fritidshemspersonal.

I stadsdelen Maria-Gamla Sta'n i Stockholms stad, har prova-på-verksamhet via fritids praktiserats inom ramen för *Handslaget*, en statlig satsning på idrottsverksamheter

för barn och unga via Riksindrottsförbundet. Exempelvis har en pojke med Downs syndrom fått prova på boxning, simhopp och Aikido.

Fördelar

- barnen får kunskap om vad de kan göra på fritiden
- alla barn får samma möjligheter – och samma introduktion – som sina skolkamrater
- barnen behöver inte ha sina föräldrar med sig
- aktiviteten kan genomföras även om föräldrarna inte har tid att vara med
- föräldrarna kan få reda på att deras barn klarar av mer än de kanske trodde
- föreningsledarna får ökad kunskap om vilka möjligheter barnen har
- föreningsledarna kan få handfast stöd av den personal som känner barnen.

Tänk på att

- inte bara låta barnen prova aktiviteter utan även se till att de kan fortsätta med sitt nya intresse.
- skolan behöver ha en kommunikation med föräldrarna och informera om planerade besök och aktiviteter.
- utan föräldrarnas stöd kan inte barnet fortsätta med en aktivitet på fritiden.

Vad kommunen kan göra

Kommunen kan underlätta för familjerna att hitta rätt aktivitet genom till exempel

- kommunens hemsida
- en föreningsguide
- direktutskick
- uppsökande verksamhet
- vägledning till barnen och deras familjer.

Hitta rätt aktivitet

Vad finns det att välja på? Rätt och lättillgänglig information om utbudet av fritidsaktiviteter är viktigt för såväl föräldrar som för barn och ungdomar.

När ett barn vill göra något ska det vara enkelt att ta reda på vad som finns och vart man kan vända sig. En del barn vill gå in i en förening som vänder sig till alla barn. Andra väljer kanske en aktivitet tillsammans med andra barn med funktionsnedsättningar.

Fritidskonsulenten vägleder

Fritidskonsulenten eller motsvarande inom den kommunala förvaltningen har det övergripande ansvaret för att se till att samhället har ett utbud av fritidsaktiviteter som är tillgängliga för alla.

Konsulenten ska ha aktuell kunskap om "läget" i till exempel föreningarna. Familjerna och deras ungdomar ska kunna vända sig direkt till konsulenten för att få vägledning och tips om vilka fritidsaktiviteter som finns i kommunen.

Kommunens hemsida

På kommunernas hemsidor finns vanligtvis förteckningar över föreningar och verksamheter som har aktiviteter för barn och ungdomar. Dessa förteckningar behöver förbättras på många håll. Det ska vara lätt att hitta rätt information.

Många familjer och deras ungdomar uttrycker att de saknar bra information som visar att föreningarna har beredskap för och har anpassat sin verksamhet till deltagare med

olika funktionsnedsättningar och i olika åldrar. Det skulle underlätta om den informationen fanns när barnet ska välja aktivitet.

Istället får familjerna och deras ungdomar själva ta kontakt med ledare och ta reda på hur och om det egna barnet kan börja i en aktivitet. Eller chansa på att det ska fungera ändå.

Guide med kontaktpersoner

En föreningsguide kan göra att familjerna själva slipper ringa runt till samtliga föreningar i kommunen för att höra efter om föreningarna är positiva till och har beredskap att ta emot barn med funktionsnedsättningar.

Ett exempel är föreningsguiden *Aktiv Fritid* i Jönköpings kommun, som innehåller cirka 250 föreningar med anpassad verksamhet för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Varje förening i guiden uppger även en kontaktperson. Guiden bygger på en enkät till de föreningar som uppgivit att barn och ungdomar är välkomna att delta i deras aktiviteter (www.jonkoping/fritid).

Direktutskick

Kommunen kan göra ett direktutskick till aktuella familjer. Utskicket kan göras via barn- och ungdomshabiliteringen och skolan.

Information som alla kan ta del av

Tänk på att

- en föreningsguide bör innehålla information om vilken beredskap föreningarna har att ta emot barn med funktionsnedsättningar samt en namngiven kontaktperson.
- information bör utformas så att så många som möjligt kan ta del av den. Använd gärna lätt svenska. Centrum för lättläst har kunskap (se hemsidan www.lattlast.se).

Uppsökande verksamhet

En del föreningsledare har som strategi att uppsöka platser där ungdomar befinner sig på sin fritid. På exempelvis kommunens fritidsgårdar kan en personlig kontakt etableras med de barn eller ungdomar som finns där.

Att ha direktkontakt har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att motivera ungdomar att prova på och börja med en aktivitet.

personligt stöd
till barnet

”Hugo är 9 år och rullstolsburen.
Han skulle gärna vara med i ett
innebandylag, basketlag eller liknande.
Att gå och simma skulle han också
gilla, men han vill ju inte alltid släpa
på morsan. Då behövs det en manlig
ledsagare och det har han ju inte.”

Hugos mamma

Få lust att sätta igång

Många barn provar på olika aktiviteter.

Många barn börjar.

Och många barn slutar.

Så har det alltid sett ut.

Särskilt för tonåringar.

Hur kan vi se till att barn som får lust att börja med en aktivitet också gör det och sedan dessutom fortsätter?

För barn och ungdomar med funktionsnedsättningar kan steget vara långt mellan att vilja börja göra något på sin fritid och också göra det i praktiken. Hindren kan vara dåligt självförtroende och tidigare dåliga erfarenheter. Det kan också vara föräldrar som har svårt att släppa taget, att ingen i familjen kan följa med eller att tonåringen inte vill gå iväg med sin förälder. Då kan barnet behöva stöd av någon som kan motivera och inspirera.

Barnet kan behöva

- någon som kan motivera och inspirera
- personligt stöd för att komma till aktiviteten utan föräldrar, särskilt om man är tonåring
- personligt stöd i själva aktiviteten.

Exempel på personligt stöd

Vuxenstöd är en förutsättning för att många barn och ungdomar ska kunna delta i kultur- och fritidsaktiviteter. Föräldrar och föreningsledare står ofta för det extra stöd som behövs för att barnen ska kunna vara med.

Någon påminner – nu är det dags

Det finns ungdomar som behöver bli påminda – och peppade – när det är dags att träna. Den som blir påmind känner sig mer motiverad att komma iväg. Då är det bra om en vuxen ringer eller skickar ett SMS. Den som ger personligt stöd på detta sätt kan vara habiliteringens fritidskonsulent, personal på fritidshem eller ledare för den aktivitet barnet ska delta i.

Någon följer med och visar vägen

Ibland är det knepigt för ungdomarna att på egen hand hitta och ta sig till nya miljöer. De kan behöva stöd av vuxna som hämtar upp och följer med till aktiviteten, åtminstone till en början. Efter ett tag lär sig ungdomarna kanske hitta vägen och kan kanske också ta sig till aktiviteten på egen hand utan sällskap. Den som ger personligt stöd på detta sätt kan vara habiliteringens fritidskon-

sulent, ledsagare, personal på fritidshem eller ledare för den aktuella aktiviteten, liksom skolpersonal.

Kompisstödjare via Röda Korset

I Huddinge kommun kan ungdomar mellan 15 och 30 år få gratis ”kompisstödjare” i sin egen ålder. Det är Röda Korset som genom sin volontärjour ser till att ungdomar med funktionsnedsättningar får möjlighet att till exempel gå på bio, dans eller fotbollsmatch.

Att bli kompisstödjare är populärt och många ungdomar står därför i kö för att få arbeta som kompisstödjare.

Personligt kamratkort

Inom satsningen *Alla vinner* har Lunds kommun på försök infört ett kamratkort för personer som fått beslut om rätt till insatser enligt LSS. Det är ett sätt att stimulera barns och ungdomars medverkan i samhällets allmänna idrotts-, kultur- och fritidsutbud.

Kortet innebär att ett barn eller ungdom utan egen kostnad ska kunna välja den stödperson som hon eller han helst vill gå med på en aktivitet vid ett speciellt tillfälle. Stödpersonen kan till exempel vara en kom-

pis i bostadsområdet eller en klasskamrat. Kortet är alltså knutet till den som har funktionsnedsättning och inte till någon speciell stödperson.

Kortet kan än så länge endast användas på kommunens anläggningar. På sikt ska det även kunna användas när man deltar i föreningars verksamhet och evenemang som bedrivs utanför kommunala anläggningar.

Hjälptränare inom budon

Inom många budoklubbar ingår barn och ungdomar med funktionsnedsättningar i den ordinarie träningsgruppen. Varje barn får en hjälptränare/träningskompis som utses av klubbens ledare.

Hjälptränare är medlemmar som utövar budo själva och de behöver inte ha höga rankningar inom sporten. Hjälptränaren är fysiskt nära ”sitt” barn under hela träningspasset. Om det behövs hjälper tränaren till genom att stödja, lyfta ur och i rullstolen eller visa hur övningen går till på mattan. Många ungdomar står i kö för att bli hjälptränare.

Välbekant personal på fritidsgården

Mariehemgården är en kommunal fritidsgård i Umeå. En kväll i veckan är till för ungdomar med funktionsnedsättningar. Övriga kvällar är verksamheten öppen för alla.

Här arbetar samma personal samtliga kvällar. Det har gjort att många ungdomar med funktionsnedsättningar även besöker gården övriga kvällar eftersom man då känner igen ”sin ” personal.

Ledsagning

Ett sätt att lösa stödbehovet för att ett barn ska kunna delta i en fritidsaktivitet är genom ledsagning. Ledsagning kan ges till barn med rätt till insatser enligt LSS eller SoL (se sidan 44). Lagarnas intention är att underlätta ungdomarnas delaktighet i samhällslivet och öka deras livskvalitet.

Insatsen ledsagning fungerar dessvärre inte alltid tillfredsställande. Problemen är många och drabbar varje barn som är beroende av extra vuxenstöd för att verkligen kunna delta i praktiken.

Exempel på problem – och lösningar

- Många kommuner är restriktiva när det gäller att bevilja ledsagarservice.

Men flexibla lösningar av insatsen ledsagning bör tillämpas för att underlätta för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar att delta i kultur- och fritidsaktiviteter.

- Många kommuner tillämpar åldersgränser (till exempel 12 år) som skäl vid bedömning av behovet av ledsagning.

Men alla riktlinjer och schabloner (åldersgränser/antal ledsagartimmar) strider mot lagen om LSS.

- Trots ett positivt beslut om ledsagning dröjer det länge innan någon ledsagare anställs. När beslutet väl fattats kan det vara för sent då barnets intresse för aktiviteten redan har falnat. Ett annat problem kan vara att de beviljade timmarna för ledsagning inte räcker till om barnet vill åka på läger eftersom det behövs många fler timmar för att en ledsagare ska kunna vara med under hela lägvistelsen.

Tänk därför på att utforma ett flexibelt system för hantering av ledsagartimmar som är anpassat efter det verkliga behovet.

Tänk också på att följa upp insatsen ledsagning genom att samla barn, föräldrar och ledsagare för att se hur det har fungerat.

- När ledsagaren är sjuk sätter man inte in en vikarie. Det innebär att barnet inte kan gå och missar övningar, träffar och träningar.

Se därför över vikariesituationen för ledsagare och inför ett system med vikariepool.

- Ledsagaren är inte intresserad av den aktivitet som barnet vill gå på, till exempel ridning eller dans.

Se därför till att den ledsagare som anställs är intresserad av den aktivitet som barnet vill gå på. Se också till att barnet får möjlighet att välja ledsagare.

Kommunens ansvar

Flexibla lösningar möjliga

Resultatet av en enkät till 18 länsstyrelser visar att mer flexibla lösningar av ledsagarservice mycket väl kan tillämpas så att ungdomar får bättre möjlighet att delta i fritidsaktiviteter (*Ledsagning enligt LSS-Enkät till länsstyrelser*, Handikappförbundens samarbetsorgan och Barnombudsmannen, 2006).

Nedan ges två exempel på lösningar. Båda uppmuntras enligt enkäten av de flesta länsstyrelser, så länge det enskilda barnets behov blir tillgodosett.

Insatsen ledsagning kan utan att strida mot lagen flexibelt verkställas genom att;

- en ledsagare delas av två barn.

Att dela ledsagare kan vara lämpligt för vissa barn och i vissa aktiviteter och öka möjligheten till delaktighet. Dels ”sparas” ledsagartimmar och dels kan två barn med funktionsnedsättningar delta i samma aktivitet.

- en förening anordnar ledsagarservice genom att en kommun, med bibehållet ansvar, sluter avtal med en förening.

Att låta en förening anordna ledsagning kan vara mycket lämpligt för ett barn som vill delta i den föreningens verksamhet. Ledsagare som rekryteras via föreningen har också ett genuint intresse för aktiviteten.

Ledsagning är kommunens ansvar oavsett vilken lagstiftning som tillämpas.

Enligt socialtjänstlagen, SoL, är det kommunen som har det yttersta ansvaret för att undanröja hinder för jämlikhet och delaktighet. Medborgare med funktionsnedsättningar ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra, inbegripet att ha en rik fritid. Och det gäller även barn och ungdomar.

LSS och SoL på fritiden

Det finns tio insatser om särskilt stöd och service enligt LSS (läs mer på www.sos.se). Nedan listas de som har betydelse för fritiden:

- Rådgivning och annat personligt stöd
- Personlig assistans
- Ledsagarservice
- Kontaktperson
- Korttidsvistelse utanför det egna hemmet
- Korttidsstillsyn för skolungdom över 12 år

LSS är en rättighetslag och den som inte är nöjd med ett beslut kan överklaga detta i förvaltningsdomstol, i första hand i länsrätten.

Den som inte omfattas av LSS kan istället söka stöd enligt SoL, som särskilt uppmärksammar personer med funktionsnedsättningar och barn och unga. Alla beslut om bistånd enligt SoL kan överklagas, men SoL är ingen rättighetslag. Domstolen kan bara häva felaktiga beslut. (Om Hälso- och sjukvårdslagen, HSL, sidan 20).

Vad säger lagen?

Ledsagning kan beviljas enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, eller genom Socialtjänstlag, SoL. Medan socialtjänstlagen omfattar alla medborgare gäller LSS enbart vid vissa typer av funktionsnedsättningar.

LSS

LSS ger rätt till särskilt stöd och särskild service. LSS är ett komplement till andra lagar och innebär inte någon inskränkning i de rättigheter som andra lagar ger. Insatserna är kostnadsfria för den enskilde. Hon eller han ska ges största möjliga inflytande och medbestämmande över det stöd som ges och kan begära en individuell plan med beslutade och planerade insatser. Kommunen har ett särskilt ansvar att samordna de insatser som tas upp i planen.

SoL

I socialtjänstlagen finns särskilda bestämmelser för barn och unga, bland annat med funktionsnedsättningar. Socialnämnden ska i samarbete med hemmen främja en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdomar.

Socialnämnden ska verka för att människor med funktionsnedsättningar kan delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Lagens fjärde kapitel handlar om rätten till bistånd. Stödsinsatser som kan ges enligt denna bestämmelse är ledsagarservice och kontaktperson (se *Socialtjänstlagen – En vägledning*, Sveriges Kommuner och Landsting).

stöd & uppmuntran
till föreningar & ledare

”Alla har vi våra små egenheter och
brister som vi behöver hjälp med, så
att vara annorlunda är normalt.”

Mike Wall, ordförande i Svenska Budo och
Kampsportsförbundets Kommitté för budoutövare
med funktionshinder

Veta för att våga

Hindren för delaktighet inom fritidsverksamheterna handlar ofta om negativa attityder och rädsla för det okända. Många ledare som ändrat arbetssätt så att alla kan vara med kan intyga att de själva utvecklats genom att tvingas tänka nytt. Det är först genom egna positiva erfarenheter som man som ledare och pedagog tycker att det är självklart att alla barn platsar.

Föreningars policy och ledarnas vilja och möjligheter att göra och tänka nytt har självklart stor betydelse för om ett barn ska känna sig välkommet och också vilja pröva något nytt. Vilket stöd ledarna får från kommunen och barn- och ungdomshabiliteringen är också mycket viktigt.

Ordet ledare

- används i boken som samlingsbegrepp för alla olika personer som leder kultur- och fritidsverksamhet för barn och unga.

När en förening har tydliga riktlinjer för ökad delaktighet har de också ofta en tydlig plan som hela föreningen står bakom. Det innebär att barn och unga med funktionsnedsättningar kan delta även i praktiken – inte bara i teorin, som annars ofta är fallet.

Uttalad policy

”Alla är välkomna. Vi utesluter inga barn eller ungdomar som är intresserade av att delta”. Detta är ett mycket vanligt svar från ledare som fått frågan om barn och unga med funktionsnedsättningar kan delta i verksamheten. Man menar säkert vad man säger, men när en förälder sedan tar kontakt är det inte lika självklart att deras barn verkligen kan vara med. Om en förening däremot klart och tydligt har formulerat att man arbetar aktivt för att skapa full delaktighet för alla barn och ungdomar, då har man också en tydlig plan som hela föreningen står bakom och som fungerar som entrébiljett för de barn och ungdomar som vill börja. Även om de har funktionsnedsättningar.

Ett exempel från idrottsrörelsen

Svenska Budo och Kampsportsförbundets *Kommitté för budoutövare med funktionshinder* har antagit ett direktiv för att öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättningar att träna.

I korthet ska kommittén

- genomföra kartläggning av klubbarna vad gäller träning vid funktionsnedsättning och samla in information om hur verksamheten ser ut
- aktivt arbeta för att stödja deltagare med funktionsnedsättning
- aktivt värva nya medlemmar och sprida information
- aktivt arbeta för att få till stånd samarbete med andra specialidrottsförbund med verksamhet för personer med funktionsnedsättningar, handikapporganisationer, landsting och habiliteringar.

Inte alltid så svårt

Emilia är 9 år och har Downs syndrom. Hon deltar i ”vanlig simgrupp” i Stockholms simskola tillsammans med 15 andra barn. Emilia är motoriskt duktig, men har inget verbalt språk. Hennes mamma anmälde henne till simskolan, men sade inget om funktionsnedsättningen. I samband med mötet med ledaren berättade mamman att Emilia inte kunde tala, men att hon förstod bra vad man sade. Ledaren tog det mycket naturligt och menade att *”man simmar ju inte med munnen, så det ska säkert gå bra.”*

Och det har gått bra. Emilia har avslutat en ”säsong” och ska fortsätta simma.

Kreativa lösningar

Kajsa är 11 år och har en utvecklingsstörning. Hon har spelat fotboll med jämnåriga kamrater i fyra år. Kajsa är den enda i laget med funktionsnedsättning.

När det blev dags för matcher kom hennes föräldrar på ett bra system. Kajsa spelar alltid som extraspelare, det vill säga när hon är på plan har laget sju utespelare istället för sex. När hon är trött och behöver pausa har laget sex spelare precis som motståndarna. Det har aldrig varit något lag som haft invändningar mot detta. Tvärtom.

Kajsa är med i flera andra aktiviteter och även där är hon den enda med funktionsnedsättning. Hon lär sig mycket på det viset och i skolan känner alla till henne tack vara alla aktiviteter.

Ibland behövs bara en halv special

Barn och unga med och utan funktionsnedsättningar kan ofta delta i samma aktiviteter utan stora specialarrangemang.

Däremot är ofta kunskap viktigt. Det kan fås på ett enkelt sätt. Man pratar helt enkelt med barnen själva och föräldrarna eller med andra som känner barnen väl. Att tänka efter före är alltid bra.

”Vi föräldrar blir ofta handledare. Väldigt mycket hänger på oss. Att orka med att hitta och följa med och se till att det fungerar.

Vi känner att vi får vara handledare och informera olika ledare gång efter gång. Det är därför viktigt att ledarna själva har viss kunskap.”

Förbereda ledare

Föräldrar kan vara tveksamma till att låta sitt barn börja med en aktivitet. Därför är det viktigt att föräldrarna kan känna förtroende för föreningen och dess ledare. Föreningen behöver ha en tydlig idé om vad den vill åstadkomma. Varje förening måste därför få stöd från kommunen för att känna sig väl förberedd att ta emot varje nytt barn som ska börja. En fritidskonsulent eller motsvarande bör stå för detta stöd.

Några viktiga frågor för fritidskonsulenten att besvara eller ta reda på:

- Har ledarna träffat barn med funktionsnedsättningar tidigare? Har de erfarenheter av barn med synliga och/eller osynliga funktionsnedsättningar? Ordna ett besök hos en förening där barn med funktionsnedsättningar deltar i aktiviteter.
- Har ledarna kunskap om eller utbildning i hur man lägger upp träning eller aktiviteter utifrån ett barns funktionsnedsättningar? Behöver de veta mera? Ordna lämplig utbildning.
- Är lokalen tillgänglig? Behövs hjälpmedel och anpassningar? Ta reda på vem som kan hjälpa till.
- Behöver föreningen kontakt med habiliteringen för att säkerställa att övningarna inte är skadliga för barnet? Ordna en kontakt med habiliteringen.
- Har kommunen resurser för extra ledare/hjälptränare? Kan kommunen erbjuda ledsagare? Hur kan dessa introduceras i aktiviteten? Diskutera möjligheter till flexibla lösningar med kommunens ansvariga.

Stöd via kommunen och habiliteringen

God beredskap hos ledare och pedagoger ger en bättre start för barnet.

Både kommunen och habiliteringen kan ge personligt stöd till ledare. Stödet är viktigt för att det

- löser svåra situationer innan problemen blir alltför stora
- förebygger avhopp bland barnen
- förebygger avhopp bland ledarna
- utvecklar föreningsverksamheten
- utvecklar ledarnas kompetens och gör dem trygga i sin roll.

Utbilda ledare

Många föräldrar känner stor osäkerhet inför att låta sina barn börja med en aktivitet, särskilt om de aldrig tidigare provat på aktiviteten eller kanske har dåliga erfarenheter. Det har visat sig att en satsning på utbildade ledare gör att fler påbörjar en aktivitet och också fortsätter.

Ofta har ledare inga tidigare erfarenheter av att möta ungdomar med funktionsnedsättningar i sin verksamhet. Många är osäkra på hur man bäst lägger upp sina aktiviteter så att alla kan vara med. Kommunen bör stå för den kompetensutveckling som är nödvändig.

Vilken utbildning behövs?

En genomgång av några framgångsrika satsningar på utbildningar visar på gemensamma upplägg och inslag:

Utbildningsplan

Det är viktigt att formulera en utbildningsplan som beskriver såväl innehåll, utbildningstillfällen som målgrupper. I planen bör det ingå uppföljning och utvärdering av vad utbildningen gett deltagarna.

Långsiktighet, återkommande utbildningstillfällen

Utbildning är inte bara viktigt i ett inledningskede. Det behövs flera utbildningstillfällen om året om man vill förändra deltagarnas attityder i positiv riktning. Kontinuerlig utbildning behövs för att bibehålla och fördjupa kompetensen.

Innehåll

Bemötande och attityder.

Grundläggande kunskap om barn och om funktionsnedsättningar.

Blandade personalkategorier

Samla gärna olika personalkategorier vid samma utbildningstillfälle, till exempel föreningsledare, fritidshemspersonal, ledsagare, LSS-handläggare och lärare.

Lokala resurspersoner som föreläsare

Utnyttja lokala krafter eller resurspersoner som föreläsare, till exempel personal från barn- och ungdomshabiliteringen och från handikappföreningar. SISU-idrottsutbildarna finns också som resurs när föreningar vill arbeta med ledarutveckling.

Föreläsare med egna funktionsnedsättningar

Det är viktigt att få möta personer med funktionsnedsättningar och ta del av deras erfarenheter av att vara med i fritidsverksamheter av olika slag.

Utbildning på kvällstid

Utbildningen bör ske på kvällstid för att föreningsledare ska kunna delta utan att ta ledigt från sina arbeten.

Ekonomisk ersättning till stödpersoner

Ekonomisk ersättning till ledsagare och personliga assistenter ska ges för att stimulera dem att delta i utbildningsdagar. Detta för att öka deras intresse att bli delaktiga i fritidsverksamheter.

Prova på ger mer kunskap

Praktisk prova på-verksamhet är det effektivaste sättet att förmedla kunskaper om funktionsnedsättningar. Det visar erfarenheterna från projektet *Alla vinner* i Lund.

Genom att ”göra” aktiviteten tillsammans med ungdomar och barn får ledare och pedagoger mer bestående kunskaper än genom att enbart lyssna på föreläsare.

Locka ledare till utbildning

För att nå ut med utbildning till ideella ledare krävs flexibilitet. Det kan vara nödvändigt att den som ordnar utbildningen tar kontakt med varje enskild föreningsledare för att presentera vad man vill erbjuda. Ibland finns behov av utbildning med inbjudna föreläsare. Ibland är det kanske mer ändamålsenligt med ett rundabordssamtal med andra ledare som har mer erfarenhet.

Var tydlig med att i inbjudan presentera vad som är syftet med utbildningen – och kom ihåg att konferenser med många deltagare inte alltid är det som leder till fler aktiva ledare.

Tänk på att

- utbildade ledare och pedagoger skapar trygghet för barn och föräldrar.

Handleda ledare

Ledare som har tagit emot barn och ungdomar med behov av visst stöd i sina grupper behöver också stöd utifrån. Stödet till ledarna måste ges kontinuerligt.

Ledarna ska känna att de har någon att vända sig till om det trasslar till sig eller om man blir osäker på hur man ska göra. Genom att särskilda stödpersoner finns tillgängliga blir också ledarna/pedagogerna mer positiva till att ta emot ungdomar som kanske behöver något extra. Man vet att man inte står helt ensam.

Fritidskonsulenterna – viktigt stöd

Fritidskonsulenterna inom habiliteringen är särskilt lämpade att ha en nära kontakt med ledarna och fungera som handledare. De känner i allmänhet barnet och familjen

sedan tidigare och kan bistå med sin specialkompetens kring barnets funktionsnedsättning. Ibland kan kommunens fritidskonsulent ha samma funktion.

Fritidskonsulenterna bör ta regelbundna kontakter med de föreningar eller verksamheter som man vet har barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Fritidskonsulenterna bör också dokumentera hur det fungerar för barnen.

Exempel från Uppsala och Umeå

Mariehemsgården i Umeå är en kommunal fritidsgård som har verksamhet för ungdomar med och utan funktionsnedsättningar. Här har merparten av personalen tidigare arbetat med personer med funktionsnedsättningar. Habiliteringen ger regelbunden handledning, information och tips om hur man kan lösa uppkomna problem.

Grand Café i Uppsala är en öppen mötesplats för ungdomar med och utan funktionsnedsättningar. Den är öppen vissa kvällar i veckan. Även här får personalen handledning och stöd från habiliteringen.

Tänk på att

- handledning kan göra ledarna tryggare och mer positiva till att ta emot barn och unga med funktionsnedsättningar i verksamheten. Och trygga ledare blir bättre ledare.

Anpassningar & hjälpmedel

Föreningar behöver ibland praktiska råd och hjälp med att anpassa verksamhet, lokaler och utrustning. Habiliteringen kan bistå föreningar – och föräldrar – med tips om hur man kan göra och vart man ska vända sig.

Ibland räcker det med ny kunskap

Tänk på att tillgänglighet i första hand handlar om anpassning av verksamheten. Fysiska

hinder finns, men ska inte överbetonas.

Anpassning rör alltså inte bara omfattande och dyra ombyggnader av lokaler eller införskaffande av specialutrustning. Det kan istället vara fråga om ”smarta” lösningar, ett annat sätt att tänka.

Ibland räcker det alltså med ny kunskap eller andra pedagogiska metoder.

Habiliteringen kan hjälpa till

Habiliteringen kan ge föreningar och föräldrar tips om anpassning av lokaler och utrustning. De kan också tipsa om lämpliga hjälpmedel och berätta hur man får tag i dem.

Habiliteringen kan dessutom medverka till att bygga upp hjälpmedelsdepåer med utlåningsverksamhet.

Andra med kunskap

Tips kan också fås från till exempel Hjälpmedelsinstitutet, Totalskidskolan och Rekryteringsgruppen (webbadresser på sidan 69).

Man kan också ta kontakt med kommunens fritidskonsulent som kanske kan hänvisa vidare.

Särskild utrustning

På många håll i landet försöker man utveckla hjälpmedelsdepåer med fritidshjälpmedel som kan hyras ut till föreningar och privatpersoner. Detta kräver ekonomiska resurser och en väl utvecklad administration för att fungera.

Habiliteringen bör medverka i att bygga upp hjälpmedelsdepåer med utlåningsverksamhet.

Hjälpmedel till låns i Västerbotten

Västerbottens län har ett nära samarbete på länsnivå mellan enskilda kommuner, habiliteringen och handikappidrottsförbundet för att säkerställa en god tillgång till hjälpmedel av hög kvalitet och en fungerande administration för utlåning.

Idrottsföreningar i Västerbottens län, liksom i flera andra län, kan vända sig till handikappidrottsförbunden för att få stöd och hjälp med praktiska lösningar.

Råd & tips i Malmö

I Malmö kan föreningar och enskilda personer vända sig till *Handikappidrottens samarbetsorgan*, HISO, när det gäller anpassningar och hjälpmedel. HISO ger både råd och tips och utför även det praktiska arbetet med justeringar.

Riktade föreningsbidrag

Riktade bidrag till föreningar ska ge fler barn chansen att göra något roligt och utvecklande på fritiden. Kommunernas möjligheter att ge stöd till föreningar som bedriver barn- och ungdomsverksamhet regleras främst i kommunallagen.

Stödet varierar

Det är kommunernas fritidskontor eller motsvarande som fördelar bidrag till föreningslivet.

Bidragens omfattning grundar sig vanligtvis på antalet deltagare eller på antal sammankomster. Stödet varierar kraftigt mellan kommunerna. Bidragen varierar också mycket vad gäller ålder på deltagarna. Vanligtvis riktar man sig till åldersgruppen 7-20 år. Ibland är nedre gränsen runt 4-5 år, men även från 0 år förekommer.

Olika riktlinjer

Många kommuner har differentierade bidrag för att stimulera föreningar att ta emot deltagare med funktionsnedsättningar.

Riktlinjerna för detta ekonomiska stöd har olika utformning och är till för att öka möjligheterna för föreningarna att bland

annat skapa mindre grupper, ha fler ledare och arbeta med tillgänglighet. Bidrag kan exempelvis villkoras med krav på tillgängliga lokaler.

Ger bidragen önskad effekt?

Kommunerna måste ha ett uppföljningssystem för att ta reda på vilken verksamhet som bedrivs och om man lyckats rekrytera barn och ungdomar med funktionsnedsättningar.

Det är nödvändigt att ha kunskap om fritidsverksamheten i kommunen. Det räcker inte med att enbart redovisa bidragen i statistiska termer. Man måste också följa upp insatserna och se om de verkligen ledde till att barn med funktionsnedsättningar kunde delta i ökad utsträckning. Gav de differentierade bidragen önskad effekt?

Bidragen bör kopplas till

- uppföljning och utvärdering av föreningarnas verksamheter
- krav på föreningarna att redovisa hur man gått till väga för att göra barn med funktionsnedsättningar delaktiga i verksamheten.

Kravmärkt fritid

Hur kan vi säkerställa att de organiserade fritidsverksamheterna är tillgängliga för alla barn och ungdomar?

Inom projektet *Alla vinner* i Lunds kommun har man utvecklat en modell med fyra huvudområden, som vart och ett innehåller ett antal kvalitetskriterier för föreningar. Några kriterier är obligatoriska medan andra är valfria. Dessa kriterier fungerar som mål att sträva efter. Har föreningen dessutom uppfyllt målen kan den bli certifierad och få en kvalitetsstämpel för full tillgänglighet.

Huvudområden

1. Föreningen visar tydligt att deltagare med funktionsnedsättningar är välkomna genom att

- a) ha en välkomnande policy som genomsyrar olika typer av informationsmaterial
- b) marknadsföra en positiv inställning i massmedia
- c) regelbundet informera personer med funktionsnedsättningar om verksamheten
- d) styrelsen utser en ansvarig person eller arbetsgrupp
- e) ha samma avgifter för deltagare med funktionsnedsättningar som för andra.

2. Föreningen har grundläggande kunskaper om hur man bemöter personer med olika funktionsnedsättningar.

- a) Ansvariga ledare har genomgått kommunens grundutbildning.
- b) Föreningen samverkar med föräldrar och andra stödresurser.

3. Föreningen ska utforma verksamheten så att deltagare med funktionsnedsättningar vill stanna kvar i föreningen och att nya deltagare med funktionsnedsättningar lockas till verksamheten.

- a) Föreningen erbjuder anpassade aktiviteter eller möjligheter att delta.

4. Föreningen arbetar med att undanröja olika fysiska hinder i miljön så att alla kan komma in i och röra sig i anläggningar och lokaler.

- a) Personer med rörelsehinder kan delta i anpassade aktiviteter tillsammans med deltagare utan funktionsnedsättning.

dokumentation
& uppföljning

Kartlägga vanor & önskemål

För att kunna utveckla verksamheter för barns och ungas fritid är det nödvändigt att ha bra underlag som beskriver den aktuella fritidssituationen i kommunen. Därför behövs kartläggningar av vad barn och ungdomar gör och vill göra på fritiden.

Det är också nödvändigt att göra uppföljningar och dokumentera det fritidsutbud som samhället kan erbjuda barn och unga med och utan funktionsnedsättningar.

Det handlar om att få en samlad bild av barns och ungdomars fritidsvanor.

Vad gör barnen? Vad vill de göra?

Många kommuner gör idag kartläggningar av fritidsvanor bland barn och ungdomar i allmänhet. Här finns möjligheter att få fram ett underlag för bättre planering genom att ta med faktorer som till exempel funktions-

nedsättningar i kartläggningarna.

Tänk på att i kartläggningen fråga efter

- om den som svarar har någon funktionsnedsättning och om det utgör ett hinder för fritidsaktiviteter
- om den som svarar är flicka eller pojke
- vad barnen saknar i kommunens utbud.

Fråga barnen via habiliteringen

Man kan också vända sig till de barn som finns inom barn- och ungdomshabiliteringen. I en enkät kan man ställa frågor om barnens nuvarande fritidssituation och vad de skulle vilja göra om de fick önska och välja vad de är intresserade av.

Tänk på att

- habiliteringen inte omfattar samtliga barn med funktionsnedsättningar.

Hur gör man?

Fritidsvaneundersökningar kan göras genom enkäter och användas för att ta reda på vad kommunens unga själva gör på sin fritid – och vad de saknar i dagens utbud.

Enkäterna kan rikta sig till barnen och ungdomarna via

- skolan
- barn- och ungdomshabiliteringen.

Tänk på att kartläggningar måste göras kontinuerligt.

Kartläggning av utbudet

Flertalet kommuner saknar kunskap om hur många av kommunens barn som har funktionsnedsättningar. Flertalet kommuner saknar också kunskap om i vilken omfattning det organiserade fritidsutbudet kan erbjuda verksamheter för barn och unga med funktionsnedsättningar.

Några kommuner har dock sett behovet av att göra kartläggningar av föreningar som bedriver fritidsaktiviteter för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Uppsala, Gagnef, Haninge, Jönköping, Lund och Malmö är exempel på kommuner som kartlagt med hjälp av enkäter, ibland i kombination med personliga besök av någon fritidsansvarig i kommunen. Oftast vänder man sig till de föreningar som får kommunala aktivitetsbidrag och anläggningsbidrag.

Ger kunskap om vad som finns

Kartläggningar av befintliga fritidsverksamheter är viktiga för att bland annat ta reda på om man har deltagare med funktionsnedsättningar, om man är i behov av stöd och extra resurser och om man behöver utbildning, anpassningar av lokaler och utökade bidrag.

I förlängningen ger dessa kartläggningar kunskap om verksamheter som kan erbjuda aktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättningar. Det kan i detta sammanhang visa sig att det finns aktiviteter som man inte har haft kännedom om tidigare och som kan passa ett enskilt barns specialintresse.

Planeringsverktyg för kommunen

Kartläggning av befintliga fritidsverksamheter är ett viktigt planeringsverktyg för kommunen.

Kartläggningen

- ger kunskap om verksamheternas behov av stöd och resurser för att ta emot barn och unga med funktionsnedsättningar
- väcker intresse och visar på vikten av frågan.

Tänk på att kartläggning ska ske kontinuerligt och inte bara vid ett enstaka tillfälle.

Väcker intresse för frågan

Kartläggningarna visar även hur beredskapen ser ut bland föreningarna och på vilket sätt ansvariga inom kommunen kan stödja föreningarna för att de ska känna sig motiverade att öppna upp sin verksamhet.

Detta kan vara ett första steg för att bygga upp och utveckla befintliga verksamheter genom att en kontakt etableras med före-

ningarna. Man väcker intresse och visar att frågan är viktig.

Tänk på att låta kartläggningarna omfatta hemgårdar, parklekar, fritidsgårdar, allaktivitetshus och ungdomshus. Inom dessa verksamheter har ofta barn och ungdomar med funktionsnedsättningar funnit en plats där de kan umgås med personer i olika åldrar och med olika bakgrund.

Hur gick det sedan?

Det är också viktigt att ta reda på om satsningarna verkligen varit lyckosamma. Har man till exempel lyckats värva nya deltagare genom de satsningar som gjorts. Det behövs återkommande utvärderingar av fritidsverksamheter för barn och ungdomar.

Vad tycker barnen?

Det är viktigt att lyssna på vad barnen har att säga, att ställa frågor om hur det fungerar. Vad tycker de fungerar bra? Vad är dåligt?

Om barnen har slutat – vad beror det på? Har det varit en ”dålig” verksamhet. Eller har de helt enkelt bara tröttnat och vill göra något annat eller ingenting alls på sin fritid?

Vad tycker ledarna?

Det är också viktigt att lyssna på vad ledarna säger? Har de till exempel fått det stöd de behöver i form av handledning eller utbildning? Har föreningarna eller verksamheterna kunnat locka ungdomar med funktionsnedsättningar? Vad har då varit framgångsrikt?

Dokumentera mera

Det behövs mer kunskap om vilken verksamhet som bedrivs – och om vilken verk-

samhet som skulle behövas. Föreningslivet bör inte enbart dokumenteras i statistiska termer med uppgift om antalet deltagare och liknande.

Prova på-dagar är ett exempel på insatser som måste följas upp. Syftet är att barn och ungdomar ska bli intresserade av att ta kontakt med en förening och börja med en aktivitet som de har fått prova på. Men vet man hur många barn som faktiskt börjat? Och hur har det fungerat?

Modeller för uppföljning

Det behövs bättre strategier för uppföljning och utvärdering av samhällets fritidsutbud för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar. Föreningarnas riksorganisationer kunde utveckla rutiner för uppföljning av de egna föreningarna och även ha tydliga krav på tillgänglighet för att göra det möjligt för föreningarna att ha verksamhet för alla.

Kommunernas kultur- och fritidsförvaltningar kunde också bli bättre på att stödja föreningarna genom att ta fram modeller för uppföljning.

Det behövs upparbetade kontakter mellan föreningarna och någon ansvarig inom kom-

Konsekvenser av att inte följa upp

- Det kostar tid och pengar att inte följa upp och dokumentera.
- Viktig kunskap går förlorad inför kommande satsningar.
- Man riskerar att upprepa gamla misstag och till exempel satsa på verksamheter som barn och unga inte vill ha.

munens kultur- och fritidsförvaltning som kan ha regelbunden kontakt med föreningarna och hämta in dokument som visar hur verksamheterna fungerar. Fritidskonsulenter eller motsvarande kan här spela en viktig roll.

Utan uppföljning – hur kan man då veta att arbetet och insatserna att skapa möjligheter till ett större och bättre utbud för barn och ungdomar verkligen leder till att man lyckats ta emot fler barn? Och att de också trivs och stannar så länge de vill?

för dig som vill
veta mer

Olika funktionsnedsättningar

Människor kan ha funktionsnedsättningar på grund av fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador eller sjukdomar, medicinska tillstånd eller psykiska sjukdomar. Sådana skador, tillstånd och sjukdomar kan vara av bestående eller övergående natur.

Olika funktionsnedsättningar innebär lite olika hinder att övervinna, men en och samma diagnos betyder inte nödvändigtvis samma förutsättningar. Varje människa är unik och det gäller även här.

Handikapporganisationer

Handikappförbundens samarbetsorgan, HSO, är en paraplyorganisation för 43 olika handikapporganisationer. Den som vill veta mer om en specifikt funktionsnedsättning kan ta kontakt med aktuell organisation. De nås lättast via kontaktlistan på www.hso.se.

Några stora grupper

Det finns inga exakta siffror på hur många personer i Sverige som har funktionsnedsättningar – men det är många. Det handlar om mellan 10 och 20 procent av befolkningen, beroende på vilka funktionsnedsättningar

som räknas. I Sverige är rörelsehinder, hörsel- och synnedsättningar, läs- och skrivsvårigheter, allergi och astma de vanligast förekommande.

Det finns naturligtvis många fler funktionsnedsättningar än de som listas här. En del är medfödda, andra förvärvade senare i livet. En del är väl synliga, andra märks inte lika väl. En del omfattar många människor, andra är extremt sällsynta. Och en person kan ha flera olika funktionsnedsättningar.

Hörselskada

Att ha nedsatt hörsel kan innebära allt från lättare nedsättning till dövhet. En del hör bra i samtal med en eller två, men har svårt att uppfatta vad som sägs när flera talar. För andra är hörapparater, andra hjälpmedel eller teckenspråk nödvändiga för fungerande kommunikation.

Medicinska funktionsnedsättningar

Medicinska funktionsnedsättningar är ett samlingsnamn för en mängd kroniska eller långvariga sjukdomstillstånd. Att ha en medicinsk funktionsnedsättning behöver inte synas utanpå. Det kan vara att ha svår astma, diabetes eller epilepsi och vara beroende av mediciner.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Neuropsykiatriska diagnoser kan sättas genom

att kombinera symptom på olika svårigheter. En särskild kombination av svårigheter ger diagnosen Aspergers syndrom, en annan kombination kallas adhd osv. Svårigheterna kan röra områden som koncentration, perception, social interaktion, aktivitetsnivå, impulskontroll och motorik. Autism hör också till denna grupp.

Rörelsehinder

Hit räknas en mängd funktionsnedsättningar som sinsemellan är ganska olika och som ofta påverkar mycket annat än själva rörelseförmågan, till exempel kortväxthet, cp, ryggmärgsbräck, muskel- och neurologiska sjukdomar, reumatism och syndrom av olika slag.

Synskada

Synskada har den som har svårt att läsa eller inte kan läsa tryckt text – eller som har svårt att orientera sig med hjälp av synen. De flesta människor med synskada kan svagt skönja färger och föremål eller se med starkt begränsat synfält. Andra har svårigheter när det är mörkt eller när det är skarpt solsken.

Utvecklingsstörning

Utvecklingsstörning är en funktionsnedsättning som rör personens begåvningsutveckling. Nedsättningen tar sig olika uttryck hos olika personer, men alla behöver personligt stöd och hjälpmedel. Vad man klarar av beror också på vilket stöd och vilken träning man får. Man kan behöva längre tid än andra för att förstå, lära sig nya saker och uttrycka sina tankar och känslor.

Källa: Olika handikapporganisationers hemsidor samt Vårdguiden, Stockholms läns landsting

Lästips & webbplatser

Utbildningsmaterial

Sociala ledarskapet (DVD)

Inspirationsmaterial till idrottsledare. Innehåller kapitel som Allas rätt att vara med, Om integration, Jämställdhet, Funktionshinder och Osynliga funktionshinder. SISU idrottsböcker, 2005, beställs via www.idrottsbokhandeln.se

Min fritid! Mitt val! – att välja fritidsaktiviteter med hjälp av bilder (CD)

Innehåller 145 bilder på de vanligaste fritidsaktiviteterna och fritidshjälpmedlen. ReHabCentrum Landstinget Kronoberg/FOMS, 2004, beställs via tel 0372-58 59 89

Inkluderad idrott (CD)

Praktiska tips kring inkluderad träning och undervisning. Innehåller även information om bemötande av personer med olika funktionsnedsättningar. SISU idrottsböcker, 2004, beställs via www.idrottsbokhandeln.se

Passa mig! – inkluderad idrottsundervisning (bok)

Om att utveckla skolans verksamhet och samarbete med föreningslivet. Innehåller beskrivning av olika funktionsnedsättningar och dess påverkan på den fysiska aktiviteten. Innehåller även konkreta tips på hur elever med funktionsnedsättning kan inkluderas i den ordinarie verksamheten. SISU idrottsböcker, 2004, beställs via www.idrottsbokhandeln.se

Våga! Utmana! Prova! – att leda idrottare med och utan funktionshinder (häfte)

Innehåller exempel på hur ledare kan utveckla sin pedagogik och metodik så att samtliga deltagare kan ingå i träningsgruppen. Materialet visar vad ledare och deltagare vinner på att tänka inkluderande. SISU idrottsböcker, 2003, beställs via www.idrottsbokhandeln.se

Litteraturtips

Alla vinner. Ett projekt som skapat möjligheter genom gränslösa passager, 2005. Nedladdning via www.lund.se/allavinner

Arenor för alla. En studie om ungas kultur- och fritidsvanor, Ungdomsstyrelsen, 2005

Barns och ungas rätt till kultur. Statens Kulturråd och Barnombudsmannen 2006

Drogfri tid – En undersökning av ungdomars vanor och attityder till fritid och droger. Barnombudsmannen, 2005

Friskus – kraften i samverkan. Om Friskus, en unik samarbetsmodell. Beställs via info@hiso.nu

Fritid för barn och unga med funktionshinder – En inventering av kultur- och fritids-satsningar inom kommuner. Handikappförbundens samarbetsorgan, Barnombudsmannen, 2006

Funktionshinder – Hinder eller möjlighet i kommunala musik- och kulturskolan? En kart-

läggning av möjligheter för barn och ungdomar med funktionsnedsättning att ta del av musik/kulturskolans verksamheter. SMOK Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, 2004

Föreningspolitik och föreningsstöd. Svenska Kommunförbundet, 2004

Hur kul är det, på en skala? Resultat från undersökningen Rätten att komma till tals, Barnombudsmannen, 2005

Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa. Svensk version av ICF, Socialstyrelsen, 2003

”Konst, hur man lever å lite annat” Barns och ungas tankar och åsikter om kultur. Barnombudsmannen, 2006

Ledsagning enligt LSS – Enkät till länsstyrelser. Handikappförbundens samarbetsorgan, Barnombudsmannen, 2006

Många syns inte men finns ändå. Barnombudsmannens rapport till regeringen, 2002

Ta ansvar för samverkan! Helhetsperspektiv på samhällsstöd till barn och unga med funktionshinder. Socialstyrelsen, Specialpedagogiska institutet, 2005

Rättigheter & möjligheter – en guide till samhällsstöd för barn & ungdomar med funktionshinder och deras familjer. Anna Ingmanson, Riksförbundet för rörelsehindrade Barn och Ungdomar, RBU, 2003

Socialtjänstlagen – en vägledning. Margareta Erman, Sveriges Kommuner och Landsting, 2005

Steg för steg – En dualistisk modell för fritidsservice till personer med funktionshinder. Bengt Persson, booklund förlag, 2000

Våga vara vänner. Några metodologiska exempel på integrerad konfirmationsundervisning från Gålöläret, 2001. Kontakta Jonas Persson, e-post jonas.solglimten@telia.com

Webbplatser

Alla vinner: www.lund.se/allavinner

Allmänna Arvsfonden: www.arvsfonden.se

Barnombudsmannen: www.bo.se

Centrum för lättläst: www.lattlast.se

Cirkusringarna, nätverk för cirkusintresserade i Norden: www.cirkusringarna.com

Friskus-gruppen, Malmö:
www.hiso.nu/projekt.html

Föreningen för fritidstjänstemän i omsorgen:
www.foms.se

Handikappförbundens samarbetsorgan:
www.hso.se

Hjälpmedelsinstitutet: www.hi.se/Fritid

Nationellt centrum för fysisk aktivitet för barn och unga, NCF: www.oru.se

Projektbank: www.buffert.se

Rekryteringsgruppen: www.rekryteringsgruppen.se

Riksförbundet Sveriges Fritids- och hemgårdar:
www.fritidsforum.se

RIK-skolan, Rörelse Idrott och Kultur i skolan,
Sala: www.sala.se

Socialstyrelsen: www.sos.se

Specialpedagogiska institutet: www.sit.se

Statens Kulturråd: www.kulturradet.se

Svenska Handikappidrottsförbundet, SHIF:
www.shif.se

Svenskt Nätverk för Anpassad Fysisk Aktivitet:
www.hh.se/snafa

Svenskt Utvecklingscentrum för handikappidrott:
www.suh.se

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd: www.smok.se

Totalskidskolan: www.totalskidskolan.se

Ungdomsstyrelsen: www.ungdomsstyrelsen.se

Handikappolitiska riktlinjer

FN:s handikappolitik

FN:s konventioner om mänskliga rättigheter är juridiskt bindande för de länder som har valt att ratificera konventionen. Dessutom måste länderna med jämna mellanrum rapportera till FN hur reglerna efterlevs.

FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den ofta kallas, antogs av FN:s generalförsamling 1989. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990.

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer:

- Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionsnedsättning eller liknande skäl.
- Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga.
- Barn och unga ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar.
- Barn och unga ska ges möjlighet att framföra och få respekt för sina åsikter i frågor som berör dem.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar är en ny konvention som antogs i december 2006. Alla länder som ratificerar konventionen binder sig att se till att det egna landets lagstiftning inte diskriminerar personer med funktionsnedsättningar.

Staterna måste aktivt bekämpa vanföreställningar

och verka för att öka medvetenheten om hur människor med funktionsnedsättningar bidrar till samhället.

Konventionens betoning att rättigheterna gäller för alla områden innebär att det i förlängningen kan krävas nya lagar för att garantera dessa rättigheter.

FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet antogs 1993 av FN:s generalförsamling. Reglerna beskriver det ansvar världens stater har för att människor med funktionsnedsättningar ska bli delaktiga i samhällslivet och för att man ska uppnå jämlikhet när det gäller levnadsförhållanden. Det är meningen att reglerna ska anammas av alla nivåer inom respektive stat eller land – som kommuner, landsting, företag, organisationer – vilket också regeringen påpekar i sitt förord till den svenska upplagan av standardreglerna.

Standardreglerna är inte juridiskt bindande för medlemsstaterna, men tanken är att de ändå ska påverka hur olika länder formar sin handikappolitik genom att vara moraliskt förpliktande.

Svensk handikappolitik

Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken **Från patient till medborgare** sträcker sig fram till år 2010. Den utgör grunden för svensk handikappolitik. På regeringens hemsida står att läsa: "Människor med funktionsned-

sättningar har alltför ofta varit diskriminerade och utestängda från stora delar av samhället. Handikappfrågorna har behandlats som medicinska och sociala frågor. Dagens politik har sin utgångspunkt i mänskliga rättigheter och rätten till aktivt medborgarskap. Handikappperspektivet ska genomsyra alla samhällssektorer och samhället ska göras tillgängligt för alla. Att motverka diskriminering och säkerställa den fulla respekten för de mänskliga rättigheterna är viktiga insatser i regeringens långsiktiga och metodiska arbete inom handikappolitiken.”

Kultur och fritid – en rättighet för alla barn

FN:s konvention om barnets rättigheter ger barn och ungdomar rätt till en aktiv fritid. Men för att barn och unga med funktionsnedsättningar ska kunna delta i kultur- och fritidsutbudet krävs ibland särskilda åtgärder.

Hur kan då kommuner, landsting och föreningar arbeta för att göra fritidsutbudet tillgängligt för alla barn?

Den här skriften presenterar ett antal nycklar till framgång. Dessa nycklar är resultatet av projektet *Alla barns rätt till kultur och fritid* och de bygger på erfarenheter från olika aktörer som framgångsrikt arbetat med fritidsfrågor för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar.

Vad behövs för att lyckas?

- Samverkan mellan olika aktörer
- Personlig kontakt i samband med introduktion
- Barnets eget val av aktivitet
- Låta barnet prova på i små steg
- Personligt stöd till barnet i aktiviteten
- Stöd till föreningar och ledare
- Kompetensutveckling av ledare och andra vuxna som möter barnen
- Kartläggning och uppföljning av insatser

